

บทที่ 4

ทัศนะผู้นำไทยกับนโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า (รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ พ.ศ.2531-2534)

ในบทที่แล้ว ได้กล่าวถึงทัศนะของผู้นำไทยสองคนในช่วงหลังจากการยึดครองกัมพูชาของเวียดนาม คือ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดังนั้น ในบทนี้จะกล่าวถึงทัศนะของผู้นำไทยและผู้มีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศในช่วงต่อมา คือ รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อการกำหนดและดำเนินนโยบายต่อกัมพูชา เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและผู้นำของไทยนี้ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อกัมพูชาในประเด็นปัญหา กัมพูชา และการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศในอินโดจีนที่รู้จักกันในนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ซึ่งเป็นนโยบายหลักสำคัญที่เกิดขึ้นภายใต้การบริหารงานของรัฐบาลนี้ ในรัฐบาลของพลเอกชาติชายยังมีคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบาย และบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศอย่างมาก ได้แก่ นายพันศักดิ์ วิญญรัตน์ ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร และนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ในบทนี้จะนำเสนอทัศนะของผู้นำรัฐบาลและคณะที่ปรึกษาพร้อมกันไป

4.1 ภูมิหลัง

ประวัติชีวิตและประสบการณ์ของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณนั้นเป็นปัจจัยสำคัญมากต่อทัศนะในการกำหนดและการดำเนินนโยบายของท่าน กล่าวคือ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นบุตรจอมพลผืน ชุณหะวัณ กับ คุณหญิงวิบูลลักษณ์ ชุณหะวัณ เข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ จากนั้นศึกษาต่อที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (เป็นเพื่อนร่วมรุ่นกับพลเอกเสริม ณ นคร, พลเอกสายหยุด เกิดผล, พลเอกฉลาด หิรัญศิริ เป็นต้น) และโรงเรียนนายทหารม้า นอกจากนี้ในสมัยที่ท่านยศพันตรีนั้นท่านได้มีโอกาสไปศึกษาไปศึกษา ณ โรงเรียนยานเกราะกองทัพบกสหรัฐอเมริกา ในรัฐเคนตักกี สหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2491¹

¹ชนากิต, ประวัตินายกรัฐมนตรียไทย, หน้า 331-332.

ส่วนชีวิตด้านการทำงาน พลเอกชาติชายได้เข้ารับราชการทหารครั้งแรกเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2483 ในยศว่าที่ร้อยตรี ในตำแหน่งผู้บังคับหมวด กองพันทหารม้าที่ 1 รักษาพระองค์ ต่อมาได้เลื่อนยศเป็นร้อยโทและร้อยเอกในปี พ.ศ.2488 และในยศพันตรีในปี พ.ศ. 2490 พันตรีชาติชาย ได้มีโอกาสเข้าร่วมรบในสมรภูมิสำคัญๆ ได้แก่ สงครามอินโดจีน สงครามเอเชียมหาบูรพา และสงครามเกาหลี เป็นต้น จากนั้นได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งรองผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารบก ณ กรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา และในปี พ.ศ.2493 ท่านได้กลับมาเป็นผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ 1 รักษาพระองค์ ได้เลื่อนเป็นยศพันโทในปี พ.ศ. 2494 และในปี พ.ศ.2495 พันโทชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนยานเกราะ ต่อมาได้เลื่อนยศเป็นพันเอกในปี พ.ศ.2497 โดยดำรงตำแหน่งรองผู้บังคับการโรงเรียนยานเกราะและผู้บังคับการกรมทหารม้าที่ 2 ต่อมาได้เป็นผู้บังคับการโรงเรียนยานเกราะ ในปี พ.ศ.2498² และอีก 1 ปีต่อมา ก็ได้เลื่อนยศขึ้นเป็น พลจัตวาชาติชาย ชุณหะวัณ โดยพลเอกชาติชายได้กล่าวสรุปบทบาทของตนในฐานะ ผู้บังคับการ โรงเรียนยานเกราะ ซึ่งต่อมาพัฒนาขึ้นเป็น “ศูนย์การทหารม้า” ด้วยความภาคภูมิใจว่า

“...ผมคิดว่า ผมเป็นนายทหารคนหนึ่งที่ได้มีส่วนสร้างกองทัพบก ผมได้สร้างไว้ให้เยอะทีเดียว โดยเฉพาะยานเกราะซึ่งตอนนั้นเป็นหน่วยที่ทันสมัยที่สุดของกองทัพบก เขาเรียกว่าห้องรับแขกของกองทัพบก ไม่ว่าทหารต่างชาติที่ไหนมาก็ต้องไปเยี่ยมหน่วยทหารของผม...ทั้งในทางการปฏิบัติและในทางวิชาการ ยานเกราะในขณะนั้นเป็นหน่วยที่ดีที่สุดของกองทัพบก ทุกคนยอมรับ...”³

แสดงให้เห็นถึงความภูมิใจในอาชีพทหารอย่างมาก นอกจากหน้าที่การงานด้านทหารแล้ว พลเอกชาติชาย ยังได้เข้าไปเกี่ยวกับทางด้านธุรกิจ ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันทางการเมืองและทางการทหาร กล่าวคือ หลังจากเหตุการณ์รัฐประหาร เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2490 บรรดาสมาชิกผู้ก่อการรัฐประหารต่างเข้าไปมีบทบาทอยู่ในรัฐวิสาหกิจ และได้มีส่วนร่วมในการจัดตั้ง โดยเข้าไปเป็นประธานกรรมการและคณะกรรมการของบริษัทธุรกิจการค้าต่างๆ มากมาย ทั้งสถาบันการเงิน การส่งออกและนำเข้า การรับเหมาก่อสร้าง เนื่องจากบรรดาพ่อค่านักธุรกิจเชื้อสายสาธารณรัฐประชาชนจีนต้องการให้เป็นผู้ประกันความปลอดภัยจากการคุกคามของทางราชการ โดยการมอบ “หุ้นลม” ให้

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 333.

³ เสถียร จันทิมาธร, ชาติชาย ชุณหะวัณ: ทหาร ‘นักร’ ประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2541), หน้า 123.

แต่ต่อมานักการทหารและนักการเมืองเริ่มเห็นช่องทางในการสร้างและขยายฐานทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่าทุนนิยมโดยรัฐ⁴ โดยกลุ่มรัฐประหารแตกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มของจอมพลผดุง ชูณหะวัณ และ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เรียกว่า “กลุ่มชอชราชครู” กับกลุ่มของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรียกว่า “กลุ่มสี่เสาเทเวศร์” โดยพลเอกชาติชายได้เข้าเป็นกรรมการบริษัททางธุรกิจและธนาคารพาณิชย์ที่ตระกูลชอชราชครูมีส่วนร่วม ได้แก่ บริษัทสามัคคีก่อสร้าง จำกัด, บริษัททหารสามัคคี จำกัด, ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด, ธนาคารเกษตร จำกัด, บริษัทหินอ่อน จำกัด และบริษัทค้าไม้ทหารสามัคคี จำกัด ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งจากหลายสิบบริษัทของตระกูลเท่านั้น จะเห็นได้ว่าพลเอกชาติชายนั้น เริ่มเข้ามามีบทบาทในด้านธุรกิจ ซึ่งเป็นประสบการณ์อีกด้านหนึ่งที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อทัศนคติในการกำหนดนโยบายของพลเอกชาติชายในสมัยต่อมาที่เป็นนายกรัฐมนตรีอย่างมาก

หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการรัฐประหารและขึ้นสู่อำนาจในปี พ.ศ.2500 ส่งผลให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม และ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ต้องลี้ภัยไปยังต่างประเทศ จุดนี้เองที่เป็นจุดผลักดันให้ พล.จ.ชาติชาย (ยศในขณะนั้น) เปลี่ยนวิถีชีวิตจากบทบาทด้านการทหาร, ด้านธุรกิจ และด้านการเมืองไปเป็นบทบาททางการทูต ซึ่งเป็นประสบการณ์ด้านหนึ่งที่มีอิทธิพลและมีความสำคัญต่อการแสดงบทบาทในการแก้ปัญหาแกมพูชา เพื่อให้เข้าใจถึงสาเหตุและเห็นภาพเหตุการณ์ในขณะพลเอกชาติชายต้องลี้ภัยขจัดเงินขึ้น จึงขอยกคำกล่าวของคุณหญิงบุญเรือน ชูณหะวัณ ดังนี้

“...วันที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ปฏิวัตินั้น จำได้ว่าคุณชาติชายเขาสวมเสื้อฮาวายที่จริงเขาวางตัวเป็นกลางไม่ยอมเล่นด้วยกับฝ่ายไหน แต่สองวันให้หลังก็มีคำสั่งให้ไปรายงานตัวกับคณะปฏิวัติ และมีคำสั่งให้ไปเป็นทูตในประเทศอาร์เจนตินา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์คงคิดว่าถ้าปล่อยคุณชาติชายไว้ก็จะเป็นอันตราย เพราะเป็นคนคุมกำลังทหารไว้ ในตอนนั้นคุณชาติชายเขาคูมกองกำลังยานเกราะ...”⁵

เหตุผลดังกล่าวมีความเป็นไปได้มาก เนื่องจากกองกำลังทหารม้าแห่งโรงเรียนยานเกราะที่ พล.จ.ชาติชาย ชูณหะวัณ เป็นผู้บังคับการนี้เองที่ถูกคาดว่าจะเป็นขุมกำลังหนึ่งร่วมกับฝ่ายตำรวจใน

⁴ “อาลัย พลเอกชาติชาย ชูณหะวัณ วีรบุรุษนักสู้,” ธุรกิจก้าวหน้า 10.118(พฤษภาคม 2541): 10. และอ่านรายละเอียดใน สังคีต พิริยะรังสรรค์, ทุนนิยมขุนนางไทย (พ.ศ.2475-2503) (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, 2526).

⁵ เสถียร จันทิมาธร, ชาติชาย ชูณหะวัณ: ทหาร ‘นัก’ ประชาธิปไตย, หน้า 154.

การโต้นจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเหตุผลดังกล่าวนี้ได้รับการยืนยันจากคำพูดของพลเอกชาติชาย
คังนี้

“...ผมต้องออกมาเพราะตอนนั้นผมคุมกองกำลังยานเกราะ มันเป็นอันตรายต่อ
เขาจึงต้องให้ออกจากอำนาจ แต่ผมก็ตั้งใจไว้แล้วว่า อย่างไรก็ตามก็ต้องเข้าข้าง
ทหารวันยังค่ำ เพราะผมเกิดในโรงทหาร...”⁶

โดย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้กล่าวถึงความในของปัญหาที่เกิดขึ้นว่า

“...ผมสนิทกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มากนะสะ เกี่ยวด้วยกันเกือบทุกคืน แต่
ที่นี่เรื่องทางการเมืองเขาไม่ถูกกับพี่เผ่า ผมก็อยู่ในฐานะลำบาก อีกคนก็เป็นนาย
อีกคนก็เป็นญาติ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำถูกแล้วที่ส่งผมไปเป็นทูตก็ดี
ตำแหน่งดี...”⁷

ดังนั้นตรงนี้เองจึงเป็นจุดเริ่มต้นของบทบาททางการเมืองทูตของพลเอกชาติชาย โดยในปี พ.ศ.
2501 พล.จ.ชาติชายและครอบครัว อันได้แก่ คุณหญิงบุญเรือน ชุณหะวัณ ภริยา และบุตรชาย-หญิง 2
คน คือ เด็กหญิงวาณี และเด็กชายไกรศักดิ์ ได้เดินทางไปยังกรุงบูเอโนสไอเรส ประเทศอาร์เจนตินา
เพื่อรับตำแหน่งเป็นอุปทูตไทย ณ สถานเอกอัครราชทูต ประจำประเทศอาร์เจนตินา

ชีวิตนักการทูตจึงเป็นบทบาทหนึ่งที่พลเอกชาติชายเข้าถึงและสัมผัสอย่างลึกซึ้ง เริ่มจากการ
เป็นอุปทูตฯ สถานเอกอัครราชทูต ประจำประเทศอาร์เจนตินา จากนั้นได้เลื่อนขึ้นเป็นอัครราชทูต และ
เอกอัครราชทูต ประจำประเทศอาร์เจนตินา หลังจากนั้นได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต ประจำ
ประเทศออสเตรเลีย ตุรกี สวิตเซอร์แลนด์ ยูโกสลาเวีย และรัฐวาติกัน ตลอดระยะเวลา 15 ปี ใน
วงการทูตนั้นเป็นการสั่งสมประสบการณ์ด้านทูต การต่างประเทศที่มีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อ
บทบาททางการเมืองและการดำเนินนโยบายต่างประเทศในสมัยต่อมาที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
อย่างมาก เห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า

⁶ “ความในใจที่อยากให้คนจดจำถึง ‘ชาติชาย ชุณหะวัณ’ คือจดจำถึงความเป็น ‘ชายชาติทหาร’.” เนชั่นสุด
สัปดาห์ 6,310 (14-20 มกราคม 2541): 15.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

“...ถ้าผมไม่ได้ไปอยู่เมืองนอก 15 ปี ตามที่ท่านจอมพลสฤษดิ์สั่งไป ผมคงโง่ตายเลย คงร่วมปฏิวัติกับเขาด้วยไม่รู้กี่ครั้ง พอไปเห็นเมืองนอกเมืองนาเค้าอยู่กันอย่างไร ความคิดเห็นเลยเปลี่ยนแปลง... ได้เรียนรู้วิชาการทูต เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการใช้พลังงานปริมาณเพื่อสันติ...”⁸

โดยมีผลงานเด่น ๆ ในเรื่องการเจรจาระหว่างประเทศหลายครั้ง จนได้รับการยกย่องว่าเป็น ‘สาลิกาลิ้นทองในวงการทูต’ จนต่อมา เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจรขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชายจึงถูกเรียกตัวกลับมารับตำแหน่งอธิบดีกรมการเมือง และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

ส่วนบทบาททางด้านการเมือง เริ่มต้นในสมัยที่ท่านดำรงตำแหน่งทางทหารเป็นผู้บังคับการโรงเรียนยานเกราะนั้น คือ การเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 2 และเป็นสมาชิกผู้ก่อการรัฐประหาร ซึ่งการตัดสินใจเข้ามามีบทบาททางการเมืองในครั้งนั้น ส่งผลให้พลเอกชาติชายได้เข้าไปอยู่ในเวทีทางการเมืองอย่างเต็มตัว ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 มีการอนุญาตให้สามารถตั้งพรรคการเมืองได้ พลเอกชาติชายได้ร่วมกับ พล.ต.อ.ประมาธ อภิเรกสาร จัดตั้งพรรคชาติไทยขึ้น โดยพล.ต.อ.ประมาธ เป็นหัวหน้าพรรค และพลเอกชาติชายเป็นรองหัวหน้าพรรค ต่อมาเมื่อเปิดให้มีการเลือกตั้ง ส.ส. ขึ้น พลเอกชาติชายก็ลงสมัครรับเลือกตั้งและเป็น ส.ส. ที่ จังหวัดนครราชสีมา และยังได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในรัฐบาลของพลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และได้แสดงความสามารถอันโดดเด่นในฐานะนักการทูตอีกครั้งในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นการบุกเบิกสายสัมพันธ์ไทย-สาธารณรัฐประชาชนจีน ในช่วงที่สงครามเย็นปกคลุมอยู่ทุกภูมิภาคของโลก การดำเนินการครั้งนั้นได้นำไปสู่การเปิดความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ การดำเนินการดังกล่าวถือเป็นผลงานที่โดดเด่นที่สุด เพราะสามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาค นอกจากนี้จะดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศแล้ว ต่อมาท่านได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

⁸ การต่างประเทศ, กระทรวง, เอกบุรุษชาติอาชาไนย: พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2545), หน้า 21.

⁹ “อาลัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ วีรบุรุษนักสู้.” ทรูทิกข่าวหน้า 10, 118: 11.

ต่อมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2529 พลเอกชาติชายก็ขึ้นเป็นหัวหน้าพรรคชาติไทยแทน พล.ต.อ.ประมาธและสามารถนำพรรคชาติไทยเข้าร่วมรัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกเปรมในรัฐบาลเปรม 5 โดยพลเอกชาติชายดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี ต่อมาหลังจากการประกาศยุบสภาของพลเอกเปรมและการปฏิเษการเป็นนายกรัฐมนตรี ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่ทางการเมืองของประเทศไทย คือจากเดิมที่นายกรัฐมนตรีมาจากการแต่งตั้งเป็นเวลานานถึง 8 ปี ได้เข้าสู่ยุคสมัยของรัฐบาลที่มีนายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้งอย่างสมบูรณ์แบบ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณในฐานะหัวหน้าพรรคการเมืองที่มีคะแนนเสียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุดได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 17 ของประเทศไทย และเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2531

จากประสบการณ์ต่างๆ ของพลเอกชาติชายที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าพลเอกชาติชายมีลักษณะของผู้ผู้นำที่แตกต่างไปจากพลเอกเกรียงศักดิ์และพลเอกเปรมที่มีความเป็นทหารอาชีพชัดเจน ในขณะที่พลเอกชาติชายมีทั้งความเป็นทหาร นักธุรกิจ นักการเมือง อีกทั้งยังมีประสบการณ์ด้านการทูตและการต่างประเทศอย่างมาก ดังนั้นการนำปัจจัยภูมิหลังในด้านตัวผู้นำมาใช้ในการวิเคราะห์ถึงทัศนคติที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชายนี้ จึงมีอิทธิพลและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ข้อพิจารณาในปัจจัยด้านตัวบุคคลของผู้นำดังกล่าว เมื่อผนวกเข้ากับปัจจัยภายนอกคือการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เข้ามากระทบ ทำให้ท่านชาติชายรับรู้และมีทัศนคติต่อกัยคุกคามที่แตกต่างไปจากยุคก่อนหน้านี้ ดังนั้น การกำหนดและการดำเนินนโยบายในด้านต่างๆ จึงเปลี่ยนแปลงไปดังจะกล่าวต่อไปนี้

4.2 ทัศนคติบนนโยบายการเมืองภายใน

ภายหลังการยุบสภาอันเป็นผลมาจากปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์ และตามมาด้วยการเลือกตั้งซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประกาศไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ส่งผลให้พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณหัวหน้าพรรคชาติไทยซึ่งเป็นพรรคที่ได้คะแนนเสียงมากที่สุดขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2531 และทำการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่ประกอบด้วย พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคราษฎร พรรคมวลชน และพรรคสหประชาธิปไตย และมีการเปลี่ยนแปลงทาง

การเมืองโดยเฉพาะโครงสร้างทางการเมืองที่หน่วยงานต่างๆ ทั้งบรรดาพรรคการเมือง นักธุรกิจ นักวิชาการ สื่อมวลชนต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดและการดำเนินนโยบายด้านต่างๆ อย่างมาก ในการกำหนดนโยบายทางการเมืองภายในของพลเอกชาติชายตามคำแถลงนโยบายของ นายกรัฐมนตรี ดังต่อไปนี้

“...๑. ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบทบาทพรรคการเมือง ให้สอดคล้องกับการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และกระตุ้นให้ประชาชนมีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง รวมทั้งมีความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนในฐานะประชาชนและให้มีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ๒. ส่งเสริมและปรับปรุงการกระจายอำนาจการปกครองสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น...”¹⁰

จากคำแถลงนโยบายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการให้องค์กรทางการเมืองและประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายทางการเมืองมากขึ้น เห็นได้จากการที่บรรดานักธุรกิจและนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมาก นโยบายทางการเมืองในสมัยพลเอกชาติชายนี้จึงเน้นการกระจายอำนาจออกไปยังส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น พิจารณาได้จากการเป็นพรรคผสมและมีฐานเสียงในต่างจังหวัดเป็นจำนวนมาก ซึ่งท่านเห็นว่าเป็นการพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จากคำกล่าวของพลเอกชาติชาย ดังนี้

“...ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ความหลากหลาย ความแตกต่างทางความคิดในบางเรื่องหาใช่ความแตกแยกไม่ หากแต่เป็นรากเหง้าแห่งความแข็งแกร่งของระบอบ ทำให้ระบอบสามารถงอกเงยเจริญเติบโตได้อย่างดีงาม ...กระผมถือว่า พรรคร่วมรัฐบาลทุกพรรครวมทั้งฝ่ายค้าน มีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย...รัฐบาลนี้ได้พยายามลดช่องว่างผู้บริหารประเทศกับประชาชนซึ่งเป็น

¹⁰ “คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา,” วารสารข้าราชการ 33,7(ก.ย.- ค.ค. 2531): 7.

เจ้าของประเทศที่แท้จริง โดยเปลี่ยนแนวคิดจากเดิมของการปกครองเป็นการบริหาร
การสั่งการเป็นการจัดการ...”¹¹

จากทัศนะดังกล่าวจึงนำมาสู่การกำหนดและการดำเนินนโยบายทางการเมืองที่เป็นรูปธรรมที่สำคัญดังนี้คือ การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและสื่อมวลชน โดยการขยายเครือข่ายวิทยุและโทรทัศน์ให้สามารถเผยแพร่ข่าวสารความรู้ ตลอดจนการถ่ายทอดการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในเรื่องสำคัญและการเรียนรู้เกี่ยวกับการอภิปรายปัญหาบ้านเมืองอย่างทั่วถึง และการนำรัฐบาลกลางไปประชุมในส่วนภูมิภาคในลักษณะของ “ค.ร.ม.สัญจร” เพื่อให้ผู้บริหารของประเทศได้สัมผัสกับความรู้สึกนึกคิดและทุกข์ของประชาชน นอกจากนี้รัฐบาลยังได้พยายามสร้างความสมานฉันท์ในระบอบการเมือง ด้วยการเสนอพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม แก่ผู้ที่ได้กระทำความผิดทางการเมือง ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รอยร้าวซึ่งเกิดขึ้นจากความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน¹²

ในประเด็นด้านการบ่อนทำลายเสถียรภาพและความมั่นคงทางการเมืองของไทย จะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่าพ.ค.ท. จะอ่อนกำลังลง แต่ก็ยังมีการเคลื่อนไหวของขบวนการคอมมิวนิสต์ โดยลอบทบาทการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ และหันมาเน้นการเคลื่อนไหวด้านมวลชนในพื้นที่ราบและในเมืองเป็นหลัก อย่างเช่น ในภาคกลางได้มีการชักชวนให้ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยหันกลับมาทำการเคลื่อนไหวกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น การเกาติคมวลชนในพื้นที่ เพื่อสืบสภาพและศึกษาข้อมูล เสริมสร้างแนวคิดและประสานประโยชน์ร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น ส่วนในภาคอีสานนั้น พ.ค.ท. ได้ลอบทบาทการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ นำนโยบายด้านการเมืองขยายแนวร่วมและมวลชนในพื้นที่ราบและมวลชนเป็นหลัก บางส่วนก็รักษากองกำลังไว้เพื่อรักษาเขตยุทธศาสตร์พื้นที่ป่าเขา รวมทั้งดูแลรักษายุทธโศปกรณ์ที่ซุกซ่อนไว้ การเคลื่อนไหวเป็นไปในลักษณะปิดลับ หลีกเลี่ยงการปะทะกับเจ้าหน้าที่¹³ เป็นต้น ดังนั้น รัฐบาลสมัยพลเอกชาติชายจึงได้ใช้วิธีการดำเนินนโยบายในการต่อสู้กับขบวนการคอมมิวนิสต์ด้วยวิธีการเมือง ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับนโยบายการเมืองในสมัย

¹¹ คำแถลงของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในวาระที่รัฐบาลบริหารประเทศมาครบ 1 ปี วันที่ 9 สิงหาคม 2532 ใน *จิตวิทยาความมั่นคง* (2533): 162.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 163.

¹³ “รายงานพิเศษ: ตรวจสอบ 4 แนวรบชายแดน แฉกองกำลังอินโดจีน-พรรคใหม่ ขบวนการก่อการร้ายทั่วไทย,” *อาทิตย์รายสัปดาห์* 11(3), 596(16-22 พฤศจิกายน 2531): 15.

พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กล่าวคือ ยังยึดมั่นในการดำเนินนโยบายตามนโยบาย 66/23 ถึงแม้จะมีเอกสารข่าวรายงานความเคลื่อนไหวของบรรดาขบวนการคอมมิวนิสต์ที่ยังคงมีอยู่ดังที่กล่าวข้างต้นก็ตาม เห็นได้จากคำกล่าวของพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ดังนี้

“...ขณะนี้คอมมิวนิสต์ในประเทศไทยนั้น ได้หมดไปแล้ว หมดไปในลักษณะของการต่อสู้ด้วยอาวุธ...แต่ว่าในข้อเท็จจริงแล้ว คอมมิวนิสต์ยังมีอยู่โดยเฉพาะ “พรรค” เรา ยังทำลายพรรคและแนวร่วมไม่ได้ โอกาสที่เขาจะเจริญเติบโตขึ้นก็ยังมีอีก ฉะนั้นรัฐบาลพยายามอย่างยิ่งที่จะเน้นหนักในนโยบาย 66/23 ให้กระบวนการต่างๆ ทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนนำไปใช้อย่างจริงจังในทุกภาคของประเทศ...”¹⁴

ดังนั้น จึงพิจารณาได้ว่า นโยบายทางการเมืองต่อผู้ที่บ่อนทำลายความมั่นคงทางการเมืองภายในในสมัยพลเอกชาติชายนั้นมีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากรัฐบาลชุดก่อนเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม ปัญหาดังกล่าวก็ไม่ใช่ที่วิตกกังวลเหมือนยุคก่อนหน้านี้ เพราะปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป การอ่อนกำลังลงในการให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือของคอมมิวนิสต์จากภายนอกประเทศ (อันได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน, สหภาพโซเวียตและเวียดนาม) ที่มีต่อ พ.ค.ท. และขบวนการคอมมิวนิสต์ต่างๆ ส่งผลต่อทัศนคติต่อภัยคุกคามของผู้นำไทยให้มีความหวาดระแวงและวิตกกังวลน้อยลง ผนวกกับสภาวะภายในประเทศที่สถานการณ์สงครามคอมมิวนิสต์และสถานการณ์เคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลของประชาชนลดความรุนแรงลง เนื่องจากประเทศไทยเริ่มมีการปกครองที่เป็นระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น ประกอบกับปัจจัยในด้านตัวผู้นำก็มีทัศนคติต่อภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์แตกต่างไป คือ พลเอกชาติชายนั้นมองถึงประเด็นเรื่องเศรษฐกิจนำประเด็นในเรื่องความมั่นคง ดังนั้น มุมมองทางด้านการเมืองจึงเน้นการประสานผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่มแต่ละฝ่ายโดยใช้เศรษฐกิจเป็นตัวนำมากกว่า และจากคำให้สัมภาษณ์ของพลเอกชาติชาย ดังนี้

¹⁴ “รายงาน: ปัญหาความมั่นคงของชาติ ในสายตาพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ (1) ,” อาทิตย์รายสัปดาห์ 11(3),559 : 25.

“... ในที่สุด ผมก็ได้พิสูจน์ให้เห็นทุกคนที่ไม่เชื่อว่า เราจะค้าขายกับคอมมิวนิสต์ได้
อย่างไร ในที่สุด เวลานี้คอมมิวนิสต์ก็ล้มความเป็นคอมมิวนิสต์ เราก็กู้ความเป็น
ประชาธิปไตย คือกลับมาค้าขายกันได้ อันนี้เป็นเรื่องสำคัญ...”¹⁵

จากคำให้สัมภาษณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงทัศนคติต่อภัยคุกคามจากประเทศคอมมิวนิสต์ที่
แตกต่างกันออกไปจากในสมัยก่อนหน้านี้ กล่าวคือ ความวิตกกังวลในเรื่องภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์
ภายนอกประเทศที่จะเป็นอันตรายและกระทบต่อความมั่นคงของชาติลดลงอย่างมาก และแทนที่ด้วย
การเน้นและให้ความสำคัญกับประเด็นด้านเศรษฐกิจและการติดต่อค้าขายกับประเทศคอมมิวนิสต์ที่
เป็นเพื่อนบ้านมากขึ้น

4.3 ทัศนคติบนนโยบายด้านการทหารและความมั่นคง

เมื่อก้าวถึง สถานการณ์ทางชายแดนตะวันออกที่ติดอยู่กับประเทศกัมพูชาในช่วงปลายปี
พ.ศ.2531 นี้ เป็นช่วงที่มีแนวโน้มว่าเวียดนามจะดำเนินการถอนกำลังทหารออกไป ตามการให้คำมั่น
สัญญาของเวียดนามว่าภายในเดือนธันวาคม พ.ศ.2532 หรือในช่วง 3 เดือนแรกของปี พ.ศ.2533 เป็น
อย่างช้า ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวนี้ทำให้กองกำลังรักษาดินแดนของกัมพูชาทั้ง 3 ฝ่าย อันได้แก่ กองกำลังของเจ้า
สีหนุ กองกำลังของซอนซานน์ และกองกำลังของเขี้ยว สัมพันธ์ ต่างมีความหวาดระแวงกันว่าเมื่อทหาร
เวียดนามถอนออกไปแล้ว ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอาจใช้กำลังเข้าโจมตีซึ่งกันและกันเพื่อช่วงชิงอำนาจในการ
เป็นผู้นำต่อไป¹⁶ ซึ่งหากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นก็ย่อมจะกระทบต่อความมั่นคงและความสงบ
เรียบร้อยตามแนวชายแดนของไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นสถานการณ์ชายแดนบริเวณรอยตะเข็บ
แถบพื้นที่ อำเภอดาพระยา (บริเวณศูนย์อพยพที่ 2, เขาพนมพัตร์, ชมรมหนองเสม็ด) จังหวัดปราจีนบุรี
และพื้นที่บ้านโป่งชี อำเภอบ่อไร่, เขามูล อำเภอมือง และบ้านหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด
ในช่วงที่ปัญหาภัยพิบัติยังไม่ยุติอย่างสมบูรณ์นั้น จึงยังเป็นพื้นที่เปราะบางต่อการปฏิบัติการของกอง
กำลังต่างชาติอยู่

¹⁵ “ความในใจที่อยากให้นักจดจำถึง ‘ชาติชาย ชุณหะวัณ’ ,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 6,310 (14-20 พฤษภาคม 2541): 15.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

อย่างไรก็ตาม ความหวาดระแวงของบรรดาผู้นำไทยที่เคยเกรงกันว่าเวียดนามมีเป้าหมายและแผนการที่จะรุกรานและยึดครองพื้นที่จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยนั้นก็ค่อย ๆ คลายลงไป เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ดังที่ได้กล่าวไว้ในช่วงท้ายของบทที่ 2 ว่าบรรดาประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์อย่างสหภาพโซเวียต และยุโรปตะวันออกเฉียงใต้ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ จึงต้องมีการปฏิรูประบบเศรษฐกิจของประเทศ และเป็นผลให้การให้ความช่วยเหลือทางด้านทหารของสหภาพโซเวียตแก่เวียดนามจึงลดลงตามลำดับ ส่วนเวียดนามเองก็มีการปฏิรูประบบเศรษฐกิจเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ภายใต้ระบบระหว่างประเทศที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเช่นกัน อันส่งผลให้ความหวาดระแวงต่อภัยคุกคามจากการรุกรานภายนอกประเทศของไทยจึงลดน้อยลงไปด้วย

ดังนั้น การกำหนดนโยบายด้านการทหารของไทยในสมัยพลเอกชาติชายนั้น จึงเป็นในลักษณะที่มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมไว้ในกรณีรักษาความสงบเรียบร้อยจากการสู้รบซึ่งเป็นภัยคุกคามทั้งภายในและภายนอกประเทศ และมุ่งพัฒนากองทัพให้เจริญก้าวหน้าภายใต้กำลังทางเศรษฐกิจเห็นได้จากการกำเลงนโยบายด้านการป้องกันประเทศของพลเอกชาติชาย ดังนี้

“...๑.จะปรับปรุงและพัฒนากองทัพประจำการให้มีขนาดที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพความพร้อมรบ และความทันสมัย เพื่อให้มีขีดความสามารถในการป้องกันและป้องกันประเทศได้ทุกระดับภัยคุกคาม โดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ...
๕.จะหมั่นกำลังป้องกันประเทศ ทั้งกำลังทหาร กำลังกึ่งทหาร ตำรวจ และราษฎรอาสาสมัครในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนข้าราชการและประชาชนเข้าด้วยกัน เพื่อป้องกันภัยคุกคามทั้งภายในและภายนอกประเทศ...”¹⁷

ดังนั้น ภารกิจหลักของกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงนั้น มีหน้าที่อยู่ 2 ประการ คือ ข้อที่ 1 การเตรียมกำลังรบ ซึ่งได้มีการจัดการให้เหล่าทัพทั้ง 3 เหล่า เตรียมกำลังพล อาวุธยุทโธปกรณ์ และเครื่องมือต่างๆ ให้พร้อมที่จะปฏิบัติภารกิจในข้อที่ 2 คือ การป้องกันราชอาณาจักร

¹⁷“คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา,” วารสารข้าราชการ 33.7: 10-11.

ทั้งในแง่การรุกรานจากภายนอกประเทศและในแง่การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ที่จะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ¹⁸

ส่วนการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนนั้น ปัญหาเรื่องผู้อพยพลี้ภัยทั้งชาวอินโดจีนและชาวกัมพูชาที่กำลังรอรับการพิจารณาให้ไปอยู่หรือตั้งหลักแหล่งในประเทศที่สามซึ่งมีจำนวนเกือบ 200,000 คน จึงยังคงเป็นปัญหาที่รัฐบาลยังคงเผชิญอยู่ โดยรัฐบาลไทยต้องรับภาระเลี้ยงดูผู้อพยพเหล่านี้ด้วยการจัดตั้งค่ายผู้อพยพ จำนวน 7-8 ค่าย ซึ่งทำให้รัฐบาลไทยต้องเสียเงินจำนวนมาก นอกจากนี้รัฐบาลยังต้องหนักใจในด้านผลกระทบต่อสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรไทยด้วย ดังคำกล่าวของพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ เสนาธิการทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด ดังนี้

“...นอกจากรัฐบาลไทยจะต้องจ่ายเงินสนับสนุนพวกนี้แล้ว ราษฎรไทยที่อยู่บริเวณใกล้เคียงก็เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจว่า ทำไมจึงปล่อยให้ราษฎรไทยซึ่งต้องทนทุกข์เวทนาต่อความแร้นแค้น ไม่ว่าจะเป็ทางธรรมชาติก็ดี ทางสภาพสังคมก็ดี โดยไม่ได้รับการเหลียวแล แต่ว่าชาวเขมรอพยพ ชาวเวียดนามอพยพก็ดี อยู่ในค่ายที่พักอาศัยอย่างดีมีข้าวกิน 3 มื้อ มีการรักษาพยาบาลเป็นอย่างดี มีการให้การศึกษาทุกระดับชั้น...เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกัน...”¹⁹

ถึงแม้ปัญหาเรื่องผู้อพยพลี้ภัยจะกระทบต่อความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนและกระทบต่อราษฎรไทยตามแนวชายแดน แต่เพื่อเหตุผลในด้านมนุษยธรรม รัฐบาลไทยยังคงดำเนินนโยบายในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อพยพเหล่านี้เหมือนกับที่ผ่านมา และมีความพยายามที่จะส่งชาวกัมพูชาและชาวเวียดนามเหล่านี้ไปยังประเทศที่สามให้เร็วที่สุด ซึ่งการดำเนินนโยบายดังกล่าวก็ทำไปควบคู่กับการดำเนินนโยบายต่างประเทศในการแก้ไขปัญหาแก้มพูชาด้วย

¹⁸ “รายงาน: ปัญหาความมั่นคงของชาติ ในสายตาพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ (1) ,” *อาทิตย์รายสัปดาห์* 11(3),559: 24.

¹⁹ “รายงาน: ปัญหาความมั่นคงของชาติ ในสายตาพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ (2) ,” *อาทิตย์* 11,560: 26.

4.4 ทศนะกับนโยบายต่อปัญหาัมพูชา

การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณนั้น ท่านนายกฯได้แต่งตั้งคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี อันประกอบด้วย

1. นายพันศักดิ์ วิญญรัตน์	เป็น	ประธานที่ปรึกษา
2. ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร	เป็น	ที่ปรึกษาด้านการต่างประเทศ
3. ดร. ณรงค์ชัย อัครเศรณี	เป็น	ที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจ
4. ดร. ชวนชัย อัจฉรินทร์	เป็น	ที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจ
5. ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ	เป็น	ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย
6. ดร. สุรเกียรติ์ เสถียรไทย	เป็น	ที่ปรึกษาด้านกฎหมายระหว่างประเทศ
7. นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ	เป็น	นักวิจัยประจำคณะที่ปรึกษา

เมื่อพิจารณาถึงขอบเขตงานหน้าที่ของคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี สามารถอธิบายได้จากคำให้สัมภาษณ์ของ ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร หนึ่งในคณะที่ปรึกษานายกฯ ดังนี้

“...ประเภทแรก คือ การให้ข้อมูล และคำปรึกษาในสิ่งที่ท่านนายกฯ ต้องการทราบ ประเภทที่สอง คือ การร่างนโยบายระยะยาวในเรื่องที่เราคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญและต้องการมีนโยบายใหม่ ประเภทที่สาม คือ การให้ข้อมูลและความเห็นต่อเรื่องหรือนโยบายที่มีอยู่แล้วหรือเรื่องที่เกิดขึ้น อันเป็นปฏิกริยาสืบเนื่องมาจากความคิดริเริ่มของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ว่าด้วยความเห็นเกี่ยวกับวาระต่างๆ ของ กรม. แต่เมื่อเราลงมาในทางปฏิบัติแล้วก็พบว่า งานประเภทที่สาม คืองานที่มีปริมาณมากที่สุด ดังนั้นเราจะเป็นฝ่ายที่ให้ความเห็น ข้อมูลต่างๆ ที่เรามีอยู่ต่อท่านนายกฯ เพื่อที่ท่านจะได้พิจารณาวาระต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น อันนี้ถือได้ว่าเป็นงานหลักของเรา...”²⁰

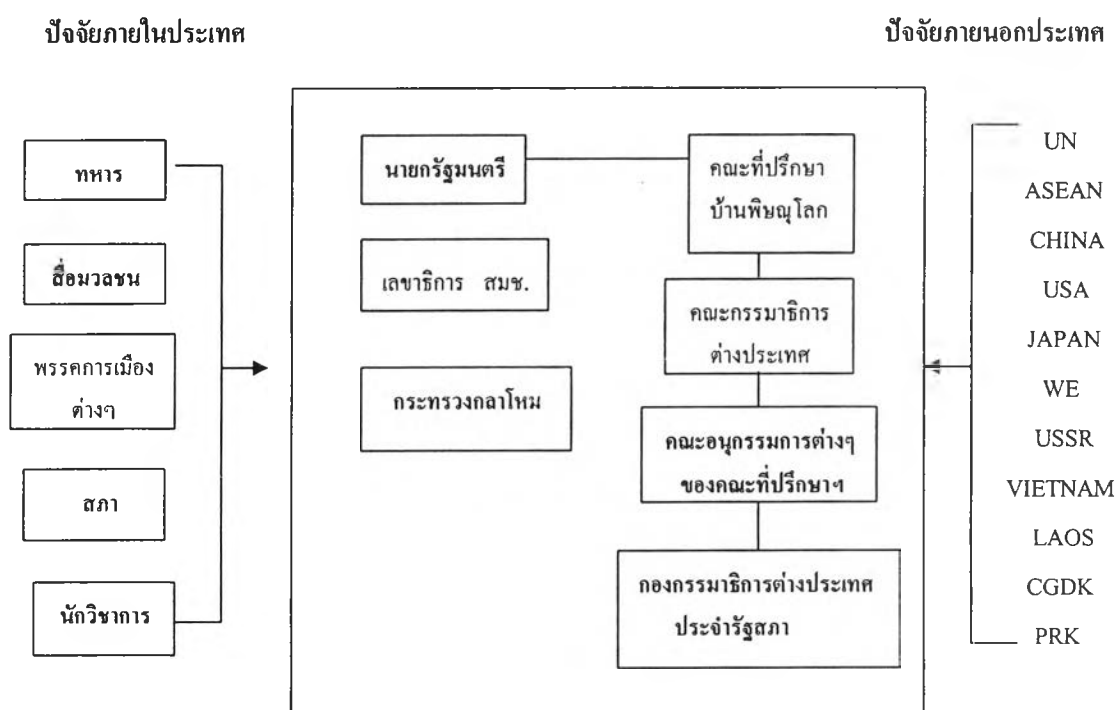
พิจารณาได้ว่า คณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี อันประกอบไปด้วยนักวิชาการหนุ่มไฟแรงจากมหาวิทยาลัยมีภาระหน้าที่อันสำคัญอย่างมากต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศในรัฐบาลในชุดนี้ นอกจากนี้ กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองอื่น ๆ ก็มีบทบาทเพิ่มขึ้นทั้งในด้านการชี้แนะหรือ

²⁰ “สัมภาษณ์พิเศษ ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี.” อาทิตยราชสัปดาห์ 11 (3), 600: 25.

วิพากษ์วิจารณ์นโยบายต่างประเทศด้วย เช่น พรรคการเมือง กลุ่มนักธุรกิจ คณะกรรมการต่างประเทศของรัฐสภา กลุ่มนักวิชาการ นักศึกษา และสื่อมวลชนต่างๆ เป็นต้น²¹ อีกทั้งองค์การเมืองที่มีบทบาทเด่นในการกำหนดนโยบายต่างประเทศที่สำคัญ คือ กลุ่มผู้นำทหาร โดยเฉพาะ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด นั่นคือ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนแต่มีส่วนสำคัญต่อนโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยนี้ทั้งสิ้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองของผู้ที่มีส่วนสำคัญต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหาแก้มพูชา มีดังนี้

แผนภาพที่ 1

โครงสร้างหน่วยงานสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศ

WE = Western Europe (ยุโรปตะวันตก)

CGDK = Coalition Government of Democratic Kampuchea

PRK = People's Republic of Kampuchea

ที่มา: สุรชัย สิริไกร, “บทบาทของผู้นำในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ: การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อปัญหาแก้มพูชา,” รวมงานเขียนและปาถกฐา เรื่อง การต่างประเทศของไทยจากอดีต

²¹ จุลชีพ จีวรโร, “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น,” รวมงานเขียนและปาถกฐา เรื่อง การต่างประเทศของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เล่มที่ 1, หน้า 91.

ถึงปัจจุบัน เล่มที่ 2 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), หน้า 22-23. ประกอบกับ “ยุคประชาธิปไตยเกินครึ่งใบ: รัฐสภาเดินเครื่องอัคนโยบายต่างประเทศ,” *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* 35,32(22-28 มกราคม 2532): 8.

หน่วยงานที่สำคัญอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีการปรับโครงการบริหารงานใหม่ และมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ก็คือ คณะกรรมการต่างประเทศ ซึ่งเดิมคณะกรรมการฯ ดังกล่าวเป็นเสมือนองค์กรประชุม เพื่อพิจารณาปัญหาต่างๆ และแสดงความคิดเห็นแก่รัฐบาล แต่ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชายนี้ คณะกรรมการฯ ชุดนี้ มีการทำงานที่มุ่งตรวจสอบการวางนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัตินโยบายของกลไกรัฐ อันได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศและเจ้าหน้าที่ทูตของไทยในต่างประเทศ ซึ่งคณะกรรมการต่างประเทศนี้ ได้แก่ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายวงศ์ พลนิกร พันเอกถนัด คอมันตร์ นายอรุณ ภาณุพงษ์ และนายประยูร เถลิงศรี นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญภายใต้คณะกรรมการฯ ชุดใหม่นี้ คือ การจัดตั้งคณะอนุกรรมการย่อยต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อแบ่งงานรับผิดชอบออกเป็นเรื่องเฉพาะด้าน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศสำคัญอื่น ๆ เช่น คณะอนุกรรมการความสัมพันธ์ ไทย-สหรัฐอเมริกา, ไทย-ประชาคมยุโรป, ไทย-อินโดจีน เพื่อให้สมาชิกเป็นผู้เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่อง โดยติดต่อเชิญบุคคลภายนอก ทั้งนักวิชาการและผู้มีประสบการณ์ในด้านนั้นๆ มาร่วมด้วย

จากสภาพของการดำเนินการเช่นนี้ ทำให้การกำหนดนโยบายของไทยต่อปัญหาดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ได้แก่

ประเด็นแรก คือ นโยบายต่างประเทศด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ทิศนะของผู้นำและสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การที่นายกรัฐมนตรีคนใหม่ คือ พลเอกชาติชาย มีประสบการณ์ด้านธุรกิจและการทูต ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่ใกล้จะสิ้นสุดยุคสงครามเย็น ทำให้ประเด็นด้านเศรษฐกิจขึ้นมามีความสำคัญมากกว่าประเด็นทางการเมืองและความมั่นคง ผนวกกับแรงผลักดันทางเศรษฐกิจภายในที่ต้องการหาวัตถุดิบและตลาดสินค้าใหม่ๆ ส่งผลให้รัฐบาลได้การประกาศ “นโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ที่สนับสนุนให้มีการค้าขายกับประเทศในอินโดจีน²² ไม่ว่าจะเป็นลาว เวียดนาม หรือกัมพูชาภายใต้ระบอบเสง สัมริน การเปลี่ยนนโยบายเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงนโยบายต่างประเทศของไทยที่เน้นเรื่อง “เศรษฐกิจ” มากกว่าเรื่องอื่น ซึ่งเห็นได้จากสุนทรพจน์ของพลเอกชาติชาย ดังนี้

²² *The Nation* (September 9, 2531): 1-2.

“...ข้าพเจ้ามองว่ามีแนวโน้มหลายประการที่กำลังเกิดขึ้นในโลกและภูมิภาค... ประการแรก คือ การขยายตัวอย่างรวดเร็วและอย่างที่ไม่อาจหวนกลับได้ของการพึ่งพาซึ่งกันและกันในระบบระหว่างประเทศ การเติบโตของการพึ่งพาซึ่งกันและกันนี้...มีผลทำให้ระบบระหว่างประเทศในช่วงปลายศตวรรษนี้ นับวันจะเป็นเสมือนหมู่บ้านโลก...ต่างกำลังยอมรับข้อเท็จจริงว่ามีโลกที่อยู่ภายนอกพรมแดนของตนหรือพรมแดนของกลุ่มประเทศตน และไม่มีผู้ใดสามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยว...แนวโน้มทั้งสองประการข้างต้น ทำให้ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า การเมืองนับวันจะมีความสำคัญรองจากเศรษฐกิจ...”²³

จากนโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้าดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการใช้นโยบาย “เศรษฐกิจนำการเมือง” ที่มีต่อกัมพูชา โดยท่านให้เหตุผลไว้ ดังนี้

“...เมื่อสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนไปสู่สิ้นสุดสงครามอุดมการณ์ สิ่งที่จะเกิดเปลี่ยนแปลงตามมาคือ การแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ประกอบกับประเทศในอินโดจีน ได้หันกลับมาพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตน ไทยควรจะใช้ความได้เปรียบที่มีที่ตั้งใกล้ชิดเข้าไปติดต่อก้าขายและลงทุนกับอินโดจีน แม้ว่ากัมพูชามีระบอบการเมืองที่แตกต่างกัน ก็ไม่ใช่อุปสรรคเพราะกัมพูชาก็ต้องการจะอยู่ร่วมกันกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอย่างสันติสุขหลังสิ้นสุดสงครามอุดมการณ์ ประกอบกับกัมพูชาต้องการฟื้นฟูบูรณะประเทศหลังสงคราม ดังนั้น วิธีการที่ไทยกับกัมพูชาจะปรับความสัมพันธ์กันใหม่จึงไม่มีวิธีใดดีกว่าใช้นโยบายเศรษฐกิจนำการเมือง เพราะเศรษฐกิจคือเรื่องปากท้องของประชาชน สามารถนำไปสู่ความร่วมมือกันได้...”²⁴

ในช่วงแรกหลังจากพลเอกชาติชาย เปิดตลาดการค้าและแหล่งลงทุนแห่งใหม่ในอินโดจีนแล้ว กัมพูชาเป็นประเทศที่นักธุรกิจไทยสนใจเข้าไปลงทุนกันมาก โดยนักลงทุนไทยส่วนใหญ่เข้าไปลงทุน

²³ “รายงาน: สุนทรพจน์ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ไทยกับโลกในทศวรรษ 1990,” อาทิตย์รายสัปดาห์ 11(3), 602: 30-31.

²⁴ วัชรินทร์ ยงศิริ, ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาในรอบ 50 ปี, หน้า 16.

ด้านการธนาคาร โรงแรม ร้านอาหาร การท่องเที่ยว ทำไม้ การสื่อสาร ก่อสร้าง และ โรงงานผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค นอกจากนี้รัฐบาลของพลเอกชาติชายยังได้เปิดการค้าชายแดนกับกัมพูชา เนื่องจากรู้ว่ากัมพูชานั้นขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภคเป็นอย่างมาก สินค้าไทยเป็นที่ต้องการของประชาชนชาวกัมพูชา ดังนั้นจึงเป็นโอกาสที่ดีในการที่จะขายสินค้าให้กับประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้ ซึ่งเป็นการสร้างรายได้และนำเงินตราเข้าประเทศ รัฐบาลได้มีมาตรการผ่อนปรนเพื่ออำนวยความสะดวกในการค้าชายแดน เช่น ประกาศกระทรวงกลาโหม เพื่อลดจำนวนรายการสินค้าควบคุมซึ่งเดิมมีอยู่ทั้งหมด 73 ชนิด ลดเหลือเพียงสินค้ายุทธปัจจัย รวมรายการทั้งสิ้น 12 ชนิด และมีการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อให้ประชาชนของสองประเทศติดต่อกันได้สะดวก 2 จุดใหญ่ คือ ด้านอำเภอรัฐประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี (ปัจจุบันขึ้นอยู่กับจังหวัดสระแก้ว) และด้านอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ตลอดจนการอนุมัติเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวเพื่อความสะดวกในการนำเข้าจากกัมพูชา หลังจากรัฐบาลพลเอกชาติชายประกาศปิดป่าเมื่อวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2532²⁵

นอกจากนี้ การเปิดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้ากับเวียดนามและลาวก็พัฒนาไปได้ดี ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของท่านพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ อดีตนายกรัฐมนตรี ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งสำคัญ คือ คณะกรรมาธิการต่างประเทศ ซึ่งท่านได้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...ผมเห็นว่าทางลาวนั้นมันสุกงอม พอที่จะทำได้แล้ว เพราะว่าลาวเขาให้การต้อนรับดี มีการลงทุนกัน มีความเข้าใจกันพอสมควร... ผมได้มีโอกาสร่วมเดินทางไปกับคณะกรรมาธิการต่างประเทศ ผมเห็นว่าทั้งสองฝ่ายมีความจริงใจต่อกันพอสมควร และผมคิดว่าคงจะมีความก้าวหน้าต่อไป...”²⁶

เห็นได้ว่า ผลของนโยบายดังกล่าวนี้ในทางเศรษฐกิจทำให้ประเทศไทยมีแนวคิดในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม ได้แก่ การเชื่อมหนองคายกับเวียงจันทน์ ด้วยสะพานมิตรภาพไทย-ลาว เป็นต้น ส่วนในเวียดนามก็เริ่มมีการติดต่อกับการค้าและการลงทุนเพิ่มมากขึ้น

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17-18.

²⁶ “พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์: อดีตนายกรัฐมนตรี.” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 35.33: 18.

ถึง 4 เท่า ในระยะเวลาเพียง 2 ปี²⁷ ซึ่งในส่วนของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของไทยกับเวียดนามนี้ พลเอกชาติชายก็ได้ให้ความสำคัญอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวดังนี้

“...การคืนดีกับเวียดนามเป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าให้ความสำคัญสูงสุด ข้าพเจ้าเชื่อว่า เวียดนามกำลังปรับตนเองเพื่อยอมรับความเป็นจริงและพยายามเอื้อมมือให้ผู้ที่เป็ นปฏิปักษ์อย่างจริงใจ เพื่อให้ตนหลุดพ้นจากการจมปลักในกัมพูชาและเพื่อที่จะพัฒนา ระบบเศรษฐกิจที่เสื่อมโทรมของคน...”²⁸

จากคำกล่าวนี้ ยืนยันให้เห็นถึงทัศนคติต่อกัมพูชาจากเวียดนามของผู้นำที่หมดไป แต่กลับมี ทัศนคติที่เชื่อว่าเวียดนามไม่สามารถจะเป็นภัยคุกคามไทยและประเทศเพื่อนบ้านได้อีก และยังให้ ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์กับเวียดนาม เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการค้าของไทย

นโยบายต่างประเทศด้านเศรษฐกิจนี้ แสดงให้เห็นถึง จุดยืนที่เปลี่ยนแปลงไปของรัฐบาล จาก เดิมที่รัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีท่าทีแข็งกร้าว ไม่ยอมรับรัฐบาลกัมพูชาภายใต้ระบอบเฮง สัมริน และดำเนินมาตรการทางเศรษฐกิจในการกำหนดสินค้าต้องห้ามที่จะค้าขายกับประเทศในอินโด จีน เพื่อกดดันให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา แต่เมื่อมาถึงสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะ วัง รัฐบาลกลับมีท่าทีผ่อนปรนและยอมที่จะติดต่อค้าขายกับประเทศในอินโดจีน ความเปลี่ยนแปลง จุดยืนและนโยบายของไทยต่อประเทศอินโดจีนนี้เป็นผลมาจาก “ทัศนคติต่อกัมพูชา” ของผู้นำไทยที่ เปลี่ยนแปลงไป คือ การมองว่าเวียดนามไม่ได้เป็นภัยคุกคามอีกต่อไป และมองปัญหา กัมพูชาโดยแยก ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจกับการเมืองออกจากกัน เห็นได้จากทัศนะของพลเอกชาติชาย ดังนี้

“...เรามัวแต่ไปคิดว่า ถ้าคบหากับคอมมิวนิสต์ จะค้าขายไม่ได้ เดี่ยวเป็นคอมมิวนิสต์ ไปด้วย ซึ่งความจริงมันคนละเรื่องกันเลย...ผมคิดว่าลัทธิที่เป็นกลาง คือ ลัทธิ เศรษฐกิจ...”²⁹

²⁷พิจารณาจากตัวเลขการค้าเปรียบเทียบกับปี ค.ศ.2531 กับ 1989 ของกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวง พาณิชย

²⁸ “รายงาน: สุนทรพจน์ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ไทยกับโลกในทศวรรษ 1990,” อาทิตย์รายสัปดาห์ 11(3), 602: 32.

²⁹ “ความในใจที่อยากให้คนจดจำถึง ‘ชาติชาย ชุณหะวัณ’ .” เนชั่นสุดสัปดาห์ 6,310: 15.

ประกอบกับสุนทรพจน์ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของประเด็นในด้านเศรษฐกิจต่อการแก้ปัญหาภัยพิบัติ ดังนี้

“...ข้าพเจ้าเชื่อว่า ความขัดแย้งและความตึงเครียดในการเมืองระหว่างประเทศ นับวันจะค่อยๆ ลดน้อยลง การเพิ่มขึ้นของกระบวนการพึ่งพาซึ่งกันและกัน รวมทั้งความสนใจในเรื่องเศรษฐกิจเป็นหลักเป็นแรงกระตุ้นทำให้เกิดการหันหน้าเข้าหากันและการผ่อนคลายความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่ปฏิบัติกิจเกือบทุกกรณี...”³⁰

จากสุนทรพจน์ดังกล่าว แสดงให้เห็นทัศนะที่มองว่าเศรษฐกิจจะสามารถเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างประเทศที่มีความขัดแย้งให้หันหน้ามาเจรจากัน ดังที่มิ้นกวีวิชาการเรียกสภาพเช่นนี้ว่า “ธุรกิจนำการทูต”³¹ นั้นหมายถึง ความสัมพันธ์และความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีน โดยเฉพาะเวียดนาม จะเป็นผลดีต่อการเจรจาต่อรองในการแก้ปัญหาภัยพิบัติในประเด็นทางด้านการเมืองได้

นอกจากนี้ยังมีการแสดงทัศนะต่อนโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้าของผู้มีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายคือ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร หนึ่งในคณะที่ปรึกษานายกฯ ดังนี้

“...นี่เป็นครั้งแรกที่ผู้นำไทยให้ความคิดที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับอินโดจีน... ในอดีตนั้นรัฐบาลส่วนใหญ่ของไทยก็พูดว่าเราต้องการอยู่ร่วมโดยสันติกับประเทศอินโดจีน แต่ที่จริงแล้วมันไม่ใช่ความคิดที่เป็นรูปธรรมเท่าไร ผมเห็นด้วยกับความคิดของท่านนายกฯที่ว่า เราจะอยู่ร่วมโดยสันติกับประเทศอินโดจีนเพียงเท่านั้นไม่ได้ เราต้องพยายามสร้างสายใยที่เหนียวแน่นกว่านั้น และสายใยที่ดีที่สุดก็คือ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ...”³²

³⁰ “รายงาน: สุนทรพจน์ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ไทยกับโลกในทศวรรษ 1990.” *อาทิตย์รายสัปดาห์* 11(3), 602 : 31.

³¹ จุลชีพ ชินวรรโณ, *นโยบายต่างประเทศของไทยในทศวรรษที่ 1980: การย้อนพินิจ* (กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษาต่างประเทศ, 2533), หน้า 29.

³² “สัมภาษณ์พิเศษ: ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ที่ปรึกษานโยบายนายกรัฐมนตรี.” *อาทิตย์รายสัปดาห์* 11(3), 600: 28.

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศต่อกัมพูชาในการเน้นความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจกับรัฐบาลเฮง สัมริน และไม่ได้มองว่าเวียดนามคือภัยคุกคามอีกต่อไป ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ ยังได้อธิบายเพิ่มเติมอีกต่อไปว่า

“...ต้องเข้าใจว่าองค์ประกอบหลักของกำลังทหารของเวียดนามในตอนนี้ และอีก 10 ปีข้างหน้า คือการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต ไม่ใช่ฐานเศรษฐกิจของเวียดนาม ซึ่งเขาล้าหลังเราถึง 50 ปี เพราะฉะนั้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจของเขาในช่วง 10 ปีข้างหน้า จะไม่ช่วยให้เขามีศักยภาพทางทหารมากขึ้น ตรงกันข้ามเขากลับต้องการแรงงานที่มีคุณภาพมากขึ้น เขาจะเอามาจากที่ไหนล่ะ ก็ต้องเอามาจากกองทัพ เพราะแรงงานส่วนนี้มีคุณภาพมากกว่าส่วนอื่น...”³³

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวนี้หมายความว่า ในทัศนะของผู้มีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหา กัมพูชา ไม่ได้มองว่าเวียดนามเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของไทยอีกต่อไป ถึงแม้ว่าเวียดนามจะยังไม่ดำเนินการถอนทหารออกจาก กัมพูชาก็ตาม แต่การสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศในอินโดจีนนั้นไม่ได้เป็นการ “เลี้ยงเสือให้โต” เพื่อกลับมาคุกคามไทยได้อีก

ส่วนทัศนะต่อนโยบายต่างประเทศของฝ่ายผู้นำกองทัพก็มีส่วนสำคัญอย่างมาก ในส่วนนี้ท่านพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ก็มีความคิดเห็นดังนี้

“...ที่แล้มาเราเน้นการทหารเป็นหลักบ้าง เน้นการเมืองนำการทหารบ้าง ซึ่งจะเห็นได้ว่าในแต่ละช่วง ทุกๆ อย่างต้องขึ้นต่อการทหาร หรือขึ้นต่อการเมือง ทำให้ขาดการเหลียวแลทางเศรษฐกิจ ปัจจุบันนี้ได้มีการกล่าวขวัญถึง การใช้เศรษฐกิจนำการเมือง ซึ่งเป็นแนวทางที่ถูกต้อง...”³⁴

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

³⁴ “อุดมการณ์ทางเศรษฐกิจ เพื่อความมั่นคงและมั่งคั่งแห่งชาติ,” *อาทิตย์รายสัปดาห์* 11(3), 620 (3-9 พฤษภาคม 2532):40.

จากทัศนะของพลเอกชวลิตนี้ แสดงให้เห็นถึงความเห็นพ้องกันในเรื่องของนโยบายต่างประเทศของพลเอกชาติชาย นายกรัฐมนตรี กับพลเอกชวลิต ซึ่งเป็นผู้นำกองทัพ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศสมัยนี้ด้วย

จากทัศนะที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ นำมาซึ่งการดำเนินนโยบายต่างประเทศในการเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า เริ่มต้นในช่วงต้นปี พ.ศ. 2532 พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ส่ง พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไปเป็นหัวหน้าคณะในการนำนักธุรกิจและนักลงทุนเดินทางไปเยือนเวียดนามอย่างเป็นทางการ (ระหว่างวันที่ 9-12 มกราคม) ซึ่งต่อมานายเหงียนโก๊ต รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต่างประเทศเวียดนามก็ได้นำทีมรัฐมนตรีเศรษฐกิจและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของเวียดนามมาร่วมในการสัมมนาที่กรุงเทพมหานคร ในหัวข้อเรื่อง “อินโดจีน: จากสนามรบ มาสู่สนามการค้า” ณ โรงแรมดุสิตธานี เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2532 พร้อมกับประกาศสนับสนุนให้ไทยเป็นศูนย์ประสานความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้³⁵ ส่วนในลาวก็ได้มีการส่ง คณะกรรมการและนักลงทุนต่างๆ ไปยังลาว ซึ่งจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างไทย-ลาวพัฒนาไปอย่างรวดเร็วที่สุด เนื่องมาจากการเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของลาวที่เรียกว่า “จีนตนาการใหม่” ประกอบกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างไทยกับลาวก็คลี่คลายไปได้ด้วยความร่วมมือจากทั้งสองฝ่าย เพราะส่วนใหญ่เป็นปัญหาชายแดนที่ไม่ได้เป็นเรื่องซับซ้อนมากเท่ากับปัญหาก็พหุชา ส่วนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับกัมพูชานอกจากการเปิดด่านค้าขายระหว่างราษฎรไทยกับกัมพูชาตามจุดผ่านแดนดังที่กล่าวไปแล้วนั้น ก็มีการดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่สำคัญ นั่นคือ การเชิญนายฮุนเซ็น นายกรัฐมนตรีของสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งในการพูดคุยเจรจาระหว่างผู้นำทั้งสองฝ่ายอย่างไม่เป็นทางการนี้ มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าด้วย

ในประเด็นที่สอง คือ นโยบายต่างประเทศด้านการเมืองระหว่างประเทศ จากสถานการณ์ปัญหาแกมพูชาที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 จนมาถึงยุคสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ปี พ.ศ. 2531 – 2533 จะเห็นได้ว่า การแก้ไขปัญหาก็พหุชาได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งจากประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้กลุ่มอาเซียน จากบรรดาประเทศมหาอำนาจต่างๆ รวมไปถึงองค์การระหว่างประเทศอย่าง สหประชาชาติ ซึ่งฝ่ายต่างๆ แก้ปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีทาง

³⁵ พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, ม.ล., “นโยบายต่างประเทศของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน.” *จิตวิทยาความมั่นคง* (2533): 333.

การเมืองและการทูตภายใต้หลักกฎหมายระหว่างประเทศ โดยพยายามจัดให้มีการเจรจาขึ้นระหว่าง
 เชมร 4 ฝ่าย เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นในเวทีการประชุมอาเซียนในระดับต่าง ๆ ในที่
 ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ และที่ประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยกัมพูชา (ICK) จนกระทั่งมาถึง
 ในช่วงปี พ.ศ. 2531 นี้ ได้มีการนำแนวความคิดเรื่อง Cocktail Party ที่ถูกเสนอโดยเจ้าสีหนุ ซึ่ง
 อินโดนีเซียก็เห็นด้วยที่จะให้มีการพบปะหารือกันอย่างไม่เป็นทางการระหว่างชมรทุกฝ่าย ต่อมา
 แนวความคิด Cocktail Party นี้ได้เป็นพื้นฐานให้มีการดำเนินการทางการทูตจนมีการประชุมอย่างไม่
 เป็นทางการที่กรุงจาการ์ตา (Jakarta Informal Meeting) หรือที่เรียกกันว่า “JIM” ซึ่งเกิดขึ้นครั้งแรกใน
 เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2531 ซึ่งการประชุม JIM 1 นี้ นับเป็นครั้งแรกที่กลุ่มชมรสี่ฝ่ายเข้าร่วมหารือกัน³⁶
 ตั้งแต่เวียดนามรุกรานกัมพูชาเมื่อปลายปี พ.ศ.2521 โดยประเด็นสำคัญในการเจรจาดังกล่าว ได้แก่

- ประเด็นด้านการทหาร หมายถึง การถอนทหารต่างชาติทั้งหมด (กองกำลังติดอาวุธ
 เวียดนามทั้งในและนอกเครื่องแบบ) ออกจากประเทศกัมพูชา และจัดตั้งกลไกระหว่างประเทศภายใต้
 การควบคุมดูแลของสหประชาชาติ (International Control Mechanism: ICM) โดยการถอนทหาร
 เวียดนามออกจากกัมพูชาครั้งนี้ เวียดนามได้ให้คำมั่นว่าจะถอนทหารทั้งหมดออกจากกัมพูชาภายในปี
 พ.ศ. 2532-2533 แต่การถอนทหารนี้จะต้องกระทำควบคู่ไปกับการยุติการให้ความช่วยเหลือจาก
 ภายนอกแก่กลุ่มชมรต่อต้านด้วย นอกจากนี้ ประชาชนที่อยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยตามบริเวณชายแดน ไทย-
 กัมพูชา จะต้องไม่ถูกนำมาใช้เพื่อต่อต้านชาวกัมพูชาด้วยกัน

- ประเด็นด้านการเมือง หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนชาวกัมพูชาทุกคนได้ใช้สิทธิอัน
 ชอบธรรมในการกำหนดใจตนเอง โดยผ่านการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั่วไปภายใต้การ
 ควบคุมดูแลของสหประชาชาติ เพื่อเลือกกระบอบการเมือง เศรษฐกิจ และผู้นำประเทศ ซึ่งในประเด็นนี้
 ฝ่ายเวียดนามต้องการให้มีการแก้ไขปัญหโดยแยกทีละส่วน โดยเริ่มจากการแก้ไขปัญหาด้าน
 การทหารก่อน ในขณะที่ประเทศอาเซียนและฝ่ายรัฐบาลผสมกัมพูชา หรือ CGDK ต้องการให้ปัญหา
 กัมพูชาได้รับการแก้ไขอย่างสมบูรณ์แบบ คือจะต้องแก้ปัญหาทั้งด้านการเมืองและการทหารควบคู่กัน
 ไป³⁷

³⁶ สารนิเทศ, กรม, พัฒนาการของแนวทางการแก้ปัญหาที่กัมพูชาภายใต้รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ
 (สิงหาคม 2531 – ตุลาคม 2533) (กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2534), หน้า 3.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

ในส่วนของรัฐบาลไทยในช่วงแรกสมัยรัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ การกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อปัญหาก็มีจุดยืนที่ชัดเจนว่า ไม่ยอมรับรัฐบาลที่เข้ามาปกครองกัมพูชาภายใต้ระบอบเวียคนาม-เฮง สัมริน และยอมรับรัฐบาลผสมระหว่างกัมพูชาสามฝ่าย หรือ CGDK ว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องและชอบธรรม ดังนั้น การกำหนดและดำเนินนโยบายต่อปัญหาก็มีของรัฐบาลไทยในยุคพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และผู้มีบทบาทสำคัญ คือ พล.อ.อ. สิทธิ เสวตศิลา จึงต้องการให้มีการแก้ไขปัญหาคือทั้งด้านการทหารและการเมืองไปพร้อม ๆ กันอย่างสมบูรณ์แบบ เนื่องจากทัศนคติของผู้นำไทย ในขณะนั้นต่างมีความหวาดระแวงและไม่ไว้วางใจในเป้าหมายและการกระทำของเวียคนาม โดยมองว่าเวียคนามเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคง ทั้งในระดับภูมิภาค และในระดับของไทยเอง ซึ่งพฤติกรรมระหว่างประเทศของเวียคนามถูกมองว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงแห่งชาติของประเทศไทยอย่างมากตลอดระยะเวลาที่ 8 ปี ดังนั้น จะเห็นได้ว่ารัฐบาลไทยในยุคดังกล่าวค่อนข้างมีท่าทีที่แข็งกร้าวและต่อต้านการกระทำของเวียคนามอย่างชัดเจน

เมื่อปัญหาก็มีของรัฐบาลไทยได้ดำเนินเข้าสู่สมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นโยบายต่างประเทศในการแก้ปัญหาก็มีจุดยืนที่ชัดเจนและทำได้อย่างชัดเจน จะเห็นได้ว่า การกำหนดนโยบายที่ยืดหยุ่นและมีการปรับปรุงให้การแก้ไขปัญหาก็มีจุดยืนที่ชัดเจน ควบคู่ไปกับการเปิดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้า ซึ่งในส่วนนี้กระทรวงการต่างประเทศไม่เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าว เพราะเกรงว่าจะกระทบกระเทือนต่อความพยายามในการแก้ไขปัญหาคือทั้งด้านการเมืองแบบรอบด้าน (Comprehensive Political Solution) ตามแนวทางของอาเซียน³⁸ ในยุคพลเอกชาติชายนี้จึงปรากฏท่าทีและจุดยืนที่ชัดเจนระหว่างนายกรัฐมนตรีและคณะที่ปรึกษา ซึ่งมีจุดยืนและการดำเนินนโยบายที่แตกต่าง กับ พล.อ.อ. สิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศที่ยังคงมีแนวทางในการปฏิบัติตามแนวทางสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ซึ่งเรียกได้ว่าตรงข้ามกันอย่างสิ้นเชิง แต่อย่างไรก็ตาม การกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อปัญหาก็มีจุดยืนที่ชัดเจน ฝ่ายนายกรัฐมนตรีและคณะที่ปรึกษานั้นมีบทบาทอย่างแท้จริง ดังนั้น การดำเนินนโยบายต่างประเทศในประเด็นนี้จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและศึกษาถึงปัจจัยและทัศนคติที่มีต่อการ

³⁸ จุลชีพ ชินวรร โณ, “แผ่นดินเดือดแดนมังกร: วิเคราะห์การปราบปรามการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตย จตุรัสเทียนอันเหมิน ค.ศ.2531,” *วารสารธรรมศาสตร์* 16,3 (กรกฎาคม 2531), หน้า 63-81. อ้างใน จุลชีพ ชินวรร โณ, *นโยบายต่างประเทศของไทยในทศวรรษที่ 1980: การย้อนพิินิจ*, หน้า 29.

เปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศในด้านการเมืองระหว่างประเทศ โดยทัศนะของพลเอกชาติชาย ที่มีต่อการดำเนินนโยบายดังกล่าวที่แตกต่างจากนโยบายเดิมในสมัยพลเอกเปรม มีดังนี้

“...ผมเชื่อว่าแนวนโยบายที่แล้วมาของไทยเป็นแนวนโยบายที่ถูกต้อง...แต่ในขณะเดียวกัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่ได้เกิดขึ้นในหลายๆทาง เมื่อเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ผมจึงได้หาวิธีที่จะขัดเกลา แก้ไข หรือปรับปรุงแนวนโยบายต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับโลกแห่งความเป็นจริงมากขึ้น และเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของพี่น้องชาวไทยได้ดียิ่งขึ้น...”³⁹

แนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของพลเอกชาติชายต่อปัญหาสัมพันธภาพในทางการเมือง เริ่มต้นจากการที่พลเอกชาติชาย นายกรัฐมนตรีเชิญนายสุนเซ็น นายกรัฐมนตรีสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชามาเยือนประเทศไทยในฐานะแขกส่วนตัวของท่านเมื่อวันที่ 25-27 มกราคม พ.ศ.2532 โดยในขั้นต้นนายสุวิทย์ ยอคมณี โฆษกรัฐบาลได้แถลงออกมาว่า การพบระหว่างนายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศนั้นเป็นการพบอย่างไม่เป็นทางการ และไทยก็ต้อนรับนายสุนเซ็นมิใช่ในฐานะผู้นำรัฐบาล แต่เป็นเพียงฐานะผู้นำของเขมรกลุ่มหนึ่งเท่านั้น โดยสาเหตุที่ต้องมีการพบปะก็เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาสัมพันธภาพเป็นสำคัญ⁴⁰ นอกจากนี้ ตามรายงานข่าวได้ระบุไว้ว่า เบื้องหลังการเดินทางมาเยือนไทยของนายสุนเซ็น ด้านหลักเกิดจากการประสานทางลี้ของคณะที่ปรึกษานโยบายนายฯ อันเป็นกลุ่มนักวิชาการ และทางฝ่ายทหารเองเห็นด้วยในการดำเนินการดังกล่าวเช่นกัน⁴¹ โดยการมาเยือนไทยของสุนเซ็นนั้นมีการติดต่อมายังนายกรัฐมนตรีหลายครั้ง ครั้งหนึ่งเป็นช่วงที่พลเอกชาติชายเดินทางไปเยือนลาวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24-25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531 ส่วนอีกสองครั้งได้ประสานมาทางพลเอกชวลิตในช่วงที่ไปเยือนลาวเมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2532 และที่เกาะกงเมื่อครั้งที่ไปตรวจ

³⁹ชาติชาย ชุณหะวัณ, พลเอก, “ประเทศไทยในบรรยากาศระหว่างประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลง,” รวมงานเขียนและปาถกฐา เรื่องการต่างประเทศของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เล่มที่ 2 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), หน้า 3.

⁴⁰“สุน เซ็น เยือนไทย การเดินทางแบบ “ลู่ยุค” ของชาติชาย,” อาทิตย์รายสัปดาห์ 11(3),606(25-31 มกราคม 2531): 20.

⁴¹ “เบื้องลึก เบื้องหลัง: 3 วัน 2 คืน ของสุนเซ็น “ชาติชาย” วัคัฒตราเสียง-ระวังซ้อครอบใหม่,” อาทิตย์ รายสัปดาห์ 11(3),607(1-7 กุมภาพันธ์ 2532): 20.

เยี่ยมกองทัพเรือที่จังหวัดตราดในเวลาต่อมาไม่นาน โดยมีการติดต่อสอบถามว่าถ้าสุนเซ็นจะมาไทยได้หรือไม่ ท่านนายกรัฐมนตรีก็ตอบว่า “มาก็มาสิ มาคุยกันได้”⁴²

อย่างไรก็ตามนโยบายดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากทัศนะของพลเอกชาติชายโดยแท้ ดังเห็นได้จากคำกล่าวของท่านดังนี้

“...รัฐบาลผมได้ยึดมั่นมาตลอดว่า การยึดครองประเทศอื่นด้วยกำลังทหารนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และไม่ชอบธรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะขัดต่อหลักการสหประชาชาติ และความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ที่อยากอยู่เย็นเป็นสุข ดังนั้น ผมจึงได้เรียกร้องและยังคงเรียกร้องต่อไปให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชาอย่างไม่มีเงื่อนไข...แต่ในขณะเดียวกัน ก็เป็นที่เชื่อได้ว่า เวียดนามมีความพร้อมใจมากขึ้น ในอันที่จะประนีประนอม ดังนั้น วิธีที่จะยุติปัญหาที่ดีที่สุดคือ การสัมผัสเวียดนาม การเจรจากับผู้นำเวียดนาม ตลอดจนกับผู้นำของระบอบการปกครองที่เวียดนามได้ก่อตั้งและคำจูนไว้ ณ กรุงพนมเปญ...”⁴³

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงทัศนะและเหตุผลที่พลเอกชาติชายดำเนินนโยบายต่างประเทศในการเชิญนายสุนเซ็นมาพบปะเจรจากัน ในประเด็นที่ไทยต้องการให้ชาวเขมรหันหน้ามาปรองดองกันเพื่อสร้างประเทศให้เจริญ ส่วนข้อเสนอที่ขัดแย้งกันระหว่างเจ้าสีหนุกับนายสุนเซ็นนั้น เป็นเรื่องที่ทั้งสองฝ่ายต้องจัดการเจรจาประนีประนอมกัน นอกจากนี้รัฐบาลไทยได้พยายามที่จะชักชวนเขมรทั้ง 4 ฝ่ายไปร่วมประชุม JIM 2 ที่อินโดนีเซียด้วย ทั้งหมดนี้เป็นการสรุปจากคำแถลงของพลเอกชาติชายในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2532

ส่วนในประเด็นที่ฝ่ายอินโดนีเซียไม่พอใจในการดำเนินการครั้งนี้ของไทยอย่างมาก เพราะถือว่าการแหวกกรอบอาเซียนนั้น ในเรื่องนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย พล.อ.อ. สิทธิ เสวตศิลา ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการดำเนินการดังกล่าวนี้เช่นกัน ได้กล่าวเมื่อถูกถามถึงผลเสียว่า

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

⁴³ ชาติชาย ชุณหะวัณ, พลเอก, “ประเทศไทยในบรรยากาศระหว่างประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลง,” รวมงานเขียนและปาถกฐา เรื่องการต่างประเทศของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เล่มที่ 2, หน้า 3.

“ช่วยไม่ได้ ผมไม่เกี่ยว เป็นเรื่องของท่านนายกฯ”⁴⁴ คำกล่าวเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องกันอย่างชัดเจนในแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศระหว่างนายกรัฐมนตรีกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่พลเอกชาติชายได้เจรจาอย่างไม่เป็นทางการกับนายสุนเซ็นเรียบร้อยแล้วนั้น ท่านก็ได้เดินทางไปเยือนอินโดนีเซียอย่างกะทันหัน และได้พบปะเป็นการพิเศษกับประธานาธิบดีซูฮาร์โตอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งก็ได้มีการหารือกันถึงเรื่องการเจรจากับสุนเซ็นเรียบร้อยจริงจัง โดยที่พลเอกชาติชายได้พยายามอธิบายกับอินโดนีเซียว่า การพบปะสุนเซ็นเรียบร้อยนั้น เป็นการดำเนินนโยบายตามแนวทางการทูตที่อินโดนีเซียได้ริเริ่มและดำเนินการมาตลอดนั่นเอง⁴⁵ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการดำเนินนโยบายตามแนวทางของพลเอกชาติชายนั้นจะใช้วิธีการทูตแบบไม่เป็นทางการและดำเนินการไปที่ละขั้นๆ เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายในระดับหนึ่งไม่ใช่ทั้งหมด พิจารณาได้จากคำกล่าวของท่านเกี่ยวกับแนวทางของท่าน ดังนี้

“...เราจะต้องพยายามดำเนินการทางการทูตอย่างสร้างสรรค์และอย่างกระตือรือร้นและไม่หยุดนิ่ง เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันหลากหลายและรอบด้านซึ่งเป็นพื้นฐานของเสถียรภาพ และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของไทยในระยะยาว...”⁴⁶

นั่นก็หมายความว่า การดำเนินนโยบายทางการทูตในครั้งนี้ของพลเอกชาติชายนั้น เพราะเล็งเห็นถึงผลดีในระยะยาวมากกว่าผลเสียที่เห็นในปัจจุบัน การสร้างความสัมพันธ์กับฝ่ายเวียดนามและกัมพูชาก็ได้ระบอบเฮงสัมรินนั้น เป็นผลดีต่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนาคตตามเป้าหมายของท่านนายกรัฐมนตรีนั่นเอง เพราะอย่างไรก็ตามการดำเนินนโยบายในการแก้ปัญหา กัมพูชาในสายตาของท่านนายกฯก็ไม่อาจบรรลุผลแบบเบ็ดเสร็จ แต่ต้องอาศัยการดำเนินการที่ละขั้นไปหรือที่ท่านเรียกว่า “Step by Step” ซึ่งเห็นได้จากคำกล่าวของหนึ่งในคณะที่ปรึกษานายกฯ คนสำคัญ คือ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ถึงการดำเนินนโยบายตามแนวทางของพลเอกชาติชาย ชุมหะวัฒน์ ดังนี้

⁴⁴ “เบื้องลึก เบื้องหลัง: 3 วัน 2 คืน ของสุนเซ็น “ชาติชาย” วิกฤตราเหิง-ระวังซ้อครอบใหม่.” อาทิตย์รายสัปดาห์ 11(3),607: 21.

⁴⁵ “สุน เซ็น เยือนไทย การเดินทางแบบ “ล้ำยุค” ของชาติชาย.” อาทิตย์รายสัปดาห์ 11(3),606: 20.

⁴⁶ ชาติชาย ชุมหะวัฒน์, พลเอก, “ประเทศไทยในบรรยากาศระหว่างประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลง,” รวมงานเขียนและปาถกฐา เรื่องการต่างประเทศของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เล่มที่ 2, หน้า 3.

“เราสามารถเปลี่ยนแปลงวิธีการในการดำเนินการทางการทูตให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป... อย่างไรก็ตามเราดำเนินการทางการทูต เพื่อผลประโยชน์ของประเทศเป็นหลักสำคัญ... ไม่ได้เป็นการเพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับฝ่ายใดทั้งสิ้น เราพยายามให้เกิดความปรองดองขึ้นระหว่างกลุ่มเขมรฝ่ายต่างๆ แนวนโยบายการต่างประเทศเป็นสิ่งที่เรายึดถือมานานและยึดถือต่อไป เพียงแต่เปลี่ยนแนวปฏิบัติเล็กน้อย โดยแลกเปลี่ยนพูดคุยกับฮุนเซ็นเท่านั้น...”⁴⁷

จากคำกล่าวแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ ที่ไม่ได้มองว่า การที่นายคฯ เขียวฮุนเซ็นมาจะเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองให้แก่ฝ่ายฮุนเซ็นในการเจรจาแก้ปัญหาแก้มปูชาซึ่งจะเกิดขึ้นในการประชุม BIM 2 และในประเด็นที่ดูมองว่าการดำเนินการดังกล่าวเป็นการขัดกับแนวทางและกรอบของอาเซียนที่ได้ปฏิบัติมา ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ ก็ได้แสดงทัศนคติดังนี้

“... ไม่ได้ถือว่าเป็นภาพลบ ทำเช่นนี้ทำไมต้องถือว่าเป็นการให้ความสนับสนุน คนเราพูดคุยกันได้โดยไม่ต้องให้ความเห็นชอบต่อระบอบการปกครองของเขา เราพูดคุยกันได้ นี่เป็นเรื่องปกติทางการทูตทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ก็เหมือนกับสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีนมีติดต่อสัมพันธ์กันก่อนหน้าที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตตั้ง 6 ปี...”⁴⁸

คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นทัศนคติที่มองว่าการดำเนินการทูตดังกล่าวไม่ได้เป็นภาพลบต่อประเทศไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกอาเซียนที่ร่วมกดดันเวียดนามและแก้มปูชาภายใต้ระบบเฮง สัมรินมาตลอด และยังได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับประเด็นที่ว่า การดำเนินนโยบายดังกล่าวเป็นการทำลายวิธีการบีบเวียดนามของกระทรวงการต่างประเทศ ดังนี้

“...ผมคิดว่าแนวนโยบายที่มีจุดมุ่งหมายที่จะบีบบังคับเวียดนามกับฮุนเซ็นก็มีเหตุผล มีตรรกะ แต่ว่าสิ่งที่เราควรจะทำเองก็คือว่า ยังคงเป็นนโยบายที่เหมาะสมหรือไม่

⁴⁷“สัมภาษณ์: คำต่อคำจากปากสุขุมพันธุ์-ฮุนเซ็น หมากการเมืองและข้อเท็จจริงบางประการ,” อาทิตย์รายสัปดาห์ 11(3),607: 23.

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน

ในช่วงนี้ ยังคงเป็นนโยบายที่ทำให้สันติภาพเกิดขึ้นในกัมพูชาและสันติภาพอยู่ต่อไป ในกัมพูชาหรือไม่ ผมคิดว่านี่เป็นประเด็นสำคัญ เวียดนามเขาจะถอนทหารอยู่แล้ว มันมีประโยชน์อะไรที่จะตีหัวเขาให้จมโคลน เพราะไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นต่อไปนี้ เรากับเวียดนามต้องอยู่ด้วยกันต่อไป สภาพทางภูมิศาสตร์มันเป็นสิ่งที่บีบบังคับอยู่แล้ว เวลาที่เขาถอยร่น เวลาที่เขาเสียเปรียบเป็นเวลาที่เราสามารถใจกว้างได้...มันเป็นการช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับเขาในระยะยาวดีขึ้น...ผมคิดว่าการดำเนินการทางการทูตที่ประสบความสำเร็จ คือ การทำใจกว้างกับผู้ที่เสียเปรียบอย่างมากและไม่กดเขาเท่าที่จะกดได้...”⁴⁹

ประกอบกับคำให้สัมภาษณ์ของนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ หนึ่งในบุคคลที่สำคัญในคณะที่ปรึกษานายกฯ ที่ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เปลี่ยนไปดังนี้

“...บางทีเราทะเลาะกันได้ เราขัดแย้งกันได้ แล้วเรายอมรับว่าเรามีประโยชน์หรืออุดมการณ์ที่ต่างกัน แต่ไม่ได้หมายความว่าเราพุดคุยกันไม่ได้ การพุดคุยระหว่างเรากับอีกฝ่ายหนึ่งต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ต้องพุดคุยเอาไว้ก่อน เพราะว่า โอกาสที่จะแก้ไขปัญหามันมากขึ้น จะแก้ปัญหาก็ได้หรือไม่ นั่นอีกเรื่องหนึ่ง แต่เราควรพุดคุยกันปรับความเข้าใจกัน...คิดว่าอันนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดี...”⁵⁰

จากคำให้สัมภาษณ์ดังกล่าวแสดงถึงทัศนะที่มองว่าการเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินนโยบายของพลเอกชาติชายดังกล่าวไม่เป็นการทำลายแนวทางเดิม เพียงแต่เมื่อเหตุการณ์เปลี่ยนรัฐบาลไทยก็ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงในวิธีการดำเนินการแก้ปัญหาด้วย คือ ไม่ยึดติดแนวทางเดิมจนเกินไป ดังจะเห็นจากคำกล่าวที่ว่า “หลักการของการดำเนินการทางการทูตที่แท้จริง คือการไม่มีหลักการ”⁵¹ นั่นเอง

การดำเนินนโยบายต่างประเทศในการแก้ปัญหากัมพูชาที่ใช้วิธีการการเมืองและการทูตแบบที่ละชั้นของพลเอกชาติชายนี้ ด้วยการเจรจากับเขมรทั้ง 4 ฝ่ายส่งผลให้ฝ่ายต่างๆ มีที่ทำที่ยึดหยุ่นมากขึ้น และเป็นผลดีต่อการแก้ปัญหา ดังจะเห็นได้ในเวลาต่อมา กล่าวคือ ในวันที่ 30 มกราคม พ.ศ.2532 นาย

⁴⁹ “สัมภาษณ์: ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 35,36(19-25 กุมภาพันธ์ 2532): 17.

⁵⁰ “สัมภาษณ์: นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 35,36:19.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

ซอน ซาน นายเขียว สัมพันธ์ และเจ้ารณฤทธิ์ ได้เดินทางมาเจรจาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับพลเอกชาติชาย ที่โรงแรมดุสิตธานี ซึ่งภายหลังการเจรจาและการที่พลเอกชาติชายแจ้งว่านายฮุนเซ็นมีท่าทียืดหยุ่นขึ้นในการแก้ปัญหาแกมพูชา ดังนั้น ผู้นำแกมพูชาทั้ง 3 ฝ่ายตกลงจึงที่จะเข้าร่วมการประชุม JIM 2 ตามกำหนด โดยท่าทีที่ยืดหยุ่นของฮุนเซ็นยืนยันได้จากคำสัมภาษณ์ของฮุนเซ็นในขณะที่มาเยือนไทยอย่างไม่เป็นทางการ ดังนี้

“...ข้าพเจ้าขอแจ้งให้ทราบว่า ข้าพเจ้าพร้อมที่จะหารือในทุกปัญหาที่ทางฝ่ายไทยพอใจจะปรึกษาหารือกับพวกข้าพเจ้า ...ข้าพเจ้าอยากให้คณะกรรมการตรวจตราระหว่างประเทศเข้าไปตรวจสอบความเป็นจริงในแกมพูชา คือตรวจการถอนทหารอาสาเวียตนามออกจากแกมพูชาและการยุติความช่วยเหลือทางทหารจากต่างประเทศให้กับพลพรรค และอาจก้าวไปถึงการตรวจตราการเลือกตั้งทั่วไป หากตกลงกันได้... ข้าพเจ้าอยากจะทำว่าการมาเยือนประเทศไทยในครั้งแรกนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อยุติสงครามแกมพูชา ข้าพเจ้าอยากจะทำอีกครั้งว่าทั้งตัวข้าพเจ้าเองและท่านนายกรัฐมนตรีชาติชาย ต่างมีความเต็มใจอย่างยิ่งตลอดมาที่จะร่วมมือแก้ไขปัญหากัมพูชาให้เสร็จสิ้น โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้...”⁵²

คำให้สัมภาษณ์ดังกล่าวของฮุนเซ็นแสดงให้เห็นถึงท่าทีที่ยืดหยุ่นและประนีประนอมมากขึ้น หลังจากที่ได้เจรจากับพลเอกชาติชาย ซึ่งในการดำเนินนโยบายตามแนวทางนี้ ก็ได้รับคำยกย่องจากผู้นำสหภาพโซเวียต โดยนายมิคาเอล กอร์บาชอฟได้มีสารถึงพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในการยกย่องและสนับสนุนความคิดริเริ่มของไทยในการแก้ปัญหาแกมพูชา ด้วยการพบปะอย่างไม่เป็นทางการกับนายฮุนเซ็น ซึ่งผู้นำสหภาพโซเวียตเห็นว่าจะสามารถเร่งกระบวนการแก้ปัญหาได้ ต่อมาในวันที่ 19-21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 การประชุม JIM 2 เริ่มขึ้นที่กรุงจาการ์ตา โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาด้วยวิถีทางการเมือง การให้แกมพูชามีเอกราช อธิปไตย สันติภาพ เป็นกลาง และไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด บนพื้นฐานของการตัดสินใจอนาคตด้วยตนเองและการปรองดองแห่งชาติ ปราศจากการ

⁵² “สัมภาษณ์: คำต่อคำจากปากสุภูมิพันธ์-ฮุนเซ็น หมากการเมืองและข้อเท็จจริงบางประการ.” อาทิตย์ราย ปีศาจ 11(3).607: 24-25.

แทรกแซงจากภายนอก และไม่เป็นภัยคุกคามต่อประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ ควรให้มีการยุติปัญหา โดยสมบูรณ์ เป็นธรรม ถาวร และคำนึงถึงความชอบธรรมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง⁵³

โดยบทบาทของไทยต่อการแก้ปัญหาแก้มปูชาหลังจากการประชุม JIM 2 ดำเนินต่อไป โดยในวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2532 นายสุนเซ็นได้เดินทางมาเยือนประเทศไทยเพื่อเจรจากับพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ซึ่งพลเอกชาติชายได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาแก้มปูชาที่ละขั้นตอน โดยให้มีการหยุดยิงในแก้มปูชาก่อนที่เวียตนามจะถอนทหารออกจากแก้มปูชา เนื่องจากเห็นว่าการสู้รบในแก้มปูชาได้ทำให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนชาวไทยบริเวณชายแดนอย่างมาก ในขณะที่ฝ่ายเขมรแดงได้ปฏิเสธไม่ยอมรับข้อเสนอดังกล่าวจนกว่าเวียตนามจะถอนทหารทั้งหมดออกจากแก้มปูชากายใต้การดูแลควบคุมของต่างชาติ และให้กองกำลังทุกฝ่ายปลดอาวุธเสียก่อน ซึ่งในวันที่ 21-26 กันยายน พ.ศ.2532 เวียตนามก็ประกาศว่าได้ถอนทหารชุดสุดท้ายออกจากแก้มปูชา โดยได้เชิญให้ฝ่ายต่างๆ เข้าสังเกตการณ์ถอนทหาร แต่ถึงแม้จะมีการดำเนินการถอนทหารเวียตนามออกจากแก้มปูชาออกไปทั้งหมดแล้ว ก็ถือว่าเป็นการแก้ปัญหาที่สำเร็จในระดับหนึ่ง เนื่องจาก เวียตนามไม่ยอมรับบทบาทของสหประชาชาติในการจัดตั้งกลไกตรวจสอบนานาชาติ โดยอ้างว่าสหประชาชาติไม่เป็นที่กลางอย่างแท้จริง เนื่องจากสหประชาชาติยังรับรองรัฐบาลเขมรสามฝ่ายและประณามการแทรกแซงของทหารต่างชาติในแก้มปูชา โดยไม่ประณามกลุ่มที่ทำการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

ต่อมาในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2532 นายนิคย์ พิบูลสงคราม เอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรไทยประจำสหประชาชาติได้แถลงต่อที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติว่า ตามที่นักสังเกตการณ์ระหว่างประเทศได้ตีความแนวนโยบายต่อปัญหาแก้มปูชาของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีไปต่างๆ นานานั้น เอกอัครราชทูตฯ จึงขอแถลงถึงแนวความคิดของรัฐบาลและนายกรัฐมนตรีไทยเกี่ยวกับปัญหาแก้มปูชาอย่างเป็นทางการ ดังต่อไปนี้

“...ก. นายกรัฐมนตรีได้พยายามเป็นการส่วนตัว เพื่อคงการเจรจาอย่างไม่เป็นทางการกับเขมรฝ่ายต่างๆ เพื่อป้องกันการสู้รบในวงกว้าง

ข. นายกรัฐมนตรียังคงยึดถือวัตถุประสงค์พื้นฐานของการยุติปัญหาแก้มปูชาทางการเมืองอย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งคือการถอนทหารเวียตนามทั้งหมดออกจากแก้มปูชา

⁵³ สารนิเทศ, กรม, พัฒนาการของแนวทางการแก้ปัญหาแก้มปูชากายใต้รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ, หน้า

ภายใต้การตรวจสอบของนานาชาติ และการจัดตั้งรัฐบาลผสมสี่ฝ่ายภายใต้การนำของ
เจ้าสีหนุ

ค. เพื่อที่จะยุติภาวะชะงักงันหลังการประชุม PICC นายกรัฐมนตรีได้ริเริ่มความคิดที่
จะจัดการประชุมอย่างไม่เป็นทางการขึ้น โดยเชื่อว่าการเจรจาจะช่วยรักษาคุณลักษณะ
กระบวนการสันติภาพเอาไว้

ง. การประชุมอย่างไม่เป็นทางการดังกล่าว จะอภิปรายถึงประเด็นหนึ่งด้วย คือ การ
จัดตั้ง ICM ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการได้มาซึ่งการยุติปัญหาทางการเมือง
อย่างสมบูรณ์แบบ โดยนายกรัฐมนตรีเห็นว่าหน้าที่ของกลไกระหว่างประเทศภายใต้
การควบคุมดูแลของสหประชาชาติ หรือ ICM (*International Control Mechanism*)
ควรมีดังนี้

- เพื่อตรวจสอบว่าไม่มีทหารเวียดนามเหลืออยู่ในกัมพูชา

- เพื่อดูแลการหยุดยิง

- เพื่อดำเนินการยุติการส่งอาวุธจากภายนอกประเทศ

- เพื่อดำเนินการสำรวจสำมะโนประชากร เพื่อกำหนดผู้มีสิทธิลงคะแนน
เสียงเลือกตั้ง

- เพื่อดูแลการเลือกตั้งทั่วไปที่เป็นอิสระและยุติธรรมซึ่งประชาชนเขมรจะได้

ใช้สิทธิในการกำหนดใจตนเอง โดยปราศจากการกีดกันเขมรกลุ่มใดล่วงหน้า...⁵⁴

คำแถลงนโยบายในการแก้ปัญหา กัมพูชาตามแนวทางของพลเอกชาติชายดังกล่าว แสดงให้
เห็นถึงการยึดถือในหลักการพื้นฐานเดิม คือการถอนทหารเวียดนามทั้งหมดออกจากกัมพูชา ส่วนใน
ปัญหาทางการเมืองพลเอกชาติชายสนับสนุนให้มีการจัดตั้ง ICM ในการยุติปัญหาทางการเมือง ซึ่งการ
ดำเนินการที่ละขั้นตอนผ่านการทูตตามแนวทางของพลเอกชาติชายนั้น สหรัฐอเมริกาได้แสดงความ
ไม่เห็นด้วยและยังยืนยันที่จะสนับสนุนแนวทางการแก้ปัญหา กัมพูชาอย่างสมบูรณ์แบบ⁵⁵ แต่
นายกรัฐมนตรีไทยก็แสดงความไม่สนใจและยังยืนยันที่จะดำเนินการเพื่อยุติปัญหาที่ละขั้นตอนต่อไป
โดยนายพันศักดิ์ วิญญรัตน์ ประธานที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ได้ให้สัมภาษณ์ เปรียบเทียบแนวทางยุติ

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

⁵⁵ *Bangkok Post* (15 November, 1989).

ปัญหาอย่างสมบูรณ์และแนวทางยุติปัญหาที่ละขั้นตอนนี้ ซึ่งเป็นความริเริ่มของนายกรัฐมนตรี โดยกล่าวว่าแนวทางของนายกรัฐมนตรีมุ่งสร้างเพื่อ “ทางออกที่งดงาม” ให้ประเทศไทยและประเทศตะวันตก⁵⁶

การดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบทีละขั้นดังที่กล่าวมานั้นก่อให้เกิดผลดีและผลสำเร็จ เมื่อฝ่ายรัฐบาลไทยนำโดยนายกรัฐมนตรีได้เดินทางไปเยือนญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการในวันที่ 6-14 เมษายน พ.ศ.2533 โดยเสนอให้ญี่ปุ่นเป็นเจ้าภาพในการประชุมระหว่างเจ้าสีหนุและนายฮุนเซ็น เพื่อเร่งกระบวนการสันติภาพในกัมพูชา เนื่องจากนายกรัฐมนตรีเห็นว่า การเจรจาทวิภาคีเป็นวิธีการที่ดีที่สุดต่อสันติภาพ และความเข้าใจกันระหว่างเจ้าสีหนุและนายฮุนเซ็นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการสันติภาพ นอกจากนี้ พลเอกชาติชายยังเสนอขอให้ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่เวียดนาม ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นการค้าของไทย จนกระทั่งในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2533 การประชุมเกี่ยวกับปัญหากัมพูชาก็เริ่มขึ้น ณ กรุงโตเกียว โดยมีไทยและญี่ปุ่นเป็นผู้ประสานงาน ผลการประชุมนั้น คือ ได้มีการลงนามในแถลงการณ์ร่วมระหว่างเจ้าสีหนุและนายฮุนเซ็น ซึ่งแถลงการณ์ดังกล่าวนี้ระบุถึงการจัดตั้งสภาสูงสุดแห่งชาติ หรือ SNC (Supreme National Council) ก่อนสิ้นเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2533 ซึ่ง SNC นี้จะประกอบไปด้วยผู้แทนจากกัมพูชาทั้ง 4 ฝ่าย ทำหน้าที่เป็นตัวแทนอธิปไตยของกัมพูชาในช่วงการเลือกตั้ง โดยองค์ประกอบของ SNC ใช้สูตร 50-50 ระหว่างรัฐบาลพนมเปญและเขมรสามฝ่าย ตามความเห็นพ้องกันในทุกฝ่ายโดยเฉพาะเวียดนามและสาธารณรัฐประชาชนจีน⁵⁷ และ SNC สามารถเชิญสหประชาชาติเข้าไปในกัมพูชา เพื่อจัดเตรียมการหยุดยิงและการเลือกตั้งทั่วไป โดยการหยุดยิงจะเริ่มต้นทันทีที่ SNC ประชุมครั้งแรก

กล่าวโดยสรุป การดำเนินนโยบายในการแก้ปัญหากัมพูชาช่วงนี้เป็นไปด้วยดีและมีความก้าวหน้ามากขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากการดำเนินการของรัฐบาลไทยที่นำโดยนายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ผลจากการแก้ไขปัญหานี้ ทำให้เวียดนามได้ดำเนินการถอนทหารออกจากกัมพูชา ถึงแม้ว่าปัญหาทางการเมืองยังไม่สิ้นสุดแต่การดำเนินการของท่านก็ทำให้ต่างฝ่ายได้เจรจากันเพื่อเร่งให้กระบวนการสันติภาพดำเนินต่อไปได้ ซึ่งแต่ละฝ่ายก็มีทำที่ที่ยึดหยุ่นมากขึ้นจนนำไปสู่การลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีส ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2534 (เป็นช่วงที่พลเอกชาติชายพ้นตำแหน่งไปแล้ว) นอกจากนี้ การดำเนินนโยบายต่างประเทศของท่านประสบความสำเร็จอย่างมาก ในอัน

⁵⁶ Bangkok Post (23 November, 1989).

⁵⁷ สารนิเทศ, กรม, พัฒนาการของแนวทางการแก้ปัญหากัมพูชาภายใต้รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ. หน้า 39.

ที่สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศที่เคยมองว่าเป็นภัยคุกคาม อย่างเช่น สาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา เวียดนาม ลาว หรือแม้แต่สหภาพโซเวียต และรัฐบาลยังได้เปิดมิติใหม่ในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับประเทศในอินโดจีน นอกจากบทบาทนายกรัฐมนตรีแล้ว การดำเนินการทางการทูตเพื่อผลักดันกระบวนการสันติภาพในช่วงนี้ ผู้นำฝ่ายทหาร คือ พลเอกชวลิตก็เข้ามามีบทบาทอย่างมาก เห็นได้จาก การเป็นผู้ประสานงานระหว่างเขมรทั้ง 4 ฝ่าย โดยเฉพาะการดำเนินการที่เรียกว่า “แผนชวลิต”⁵⁸ ซึ่งเป็นเอกสารที่กำหนดแนวทางการหยุดยิงอย่างกว้างๆ ที่ลงนามโดยเขมรสามฝ่าย ในช่วงก่อนที่จะมีการประชุมที่กรุงโตเกียว โดย เอกสารฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรับประกันถึงความก้าวหน้าอย่างน้อยที่สุดของการเจรจาที่กรุงโตเกียวระหว่างเจ้าสีหนุกับนายฮุนเซ็น และ พลเอกชวลิตยังมีบทบาทในการประชุมที่กรุงโตเกียว ในฐานะเป็น resource person อีกด้วย

ส่วนบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศในการดำเนินนโยบายแก้ปัญหาแก้มพูนานั้น พล.อ.อ.สิทธิ เสาศศิลา รัฐมนตรีต่างประเทศต่างประเทศมีจุดยืนแตกต่างกับนายกรัฐมนตรี แต่ด้วยเหตุผลทางการเมืองของรัฐบาลผสม ทั้งสองฝ่ายจึงตกลงที่จะดำเนินนโยบายในการแก้ปัญหาแก้มพูนที่แตกต่างกัน ดังที่พลเอกชาติชายอธิบายไว้ว่าเป็นนโยบาย “แยกกันเดิน ร่วมกันดี”⁵⁹ และต่อมากระทรวงการต่างประเทศก็ลดบทบาทด้านการแก้ปัญหาแก้มพูนลง เนื่องจากกระทรวงการต่างประเทศเห็นว่า ความพยายามด้านการเมืองและการทูตระหว่างประเทศในช่วง 11 ปีที่ผ่านมาถือว่าได้บรรลุเป้าหมาย ในอันที่ทำให้ปัญหาแก้มพูนพ้นจากการเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของไทยในระดับหนึ่ง โดยสามารถกดดันให้ทหารเวียดนามถอนออกจากกัมพูชาและถอนทหารห่างออกจากชายแดนไทย⁶⁰

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

⁵⁹ “สัมภาษณ์พิเศษ: พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ‘แยกกันเดิน ร่วมกันดี’, ” *มติชนสุดสัปดาห์* 10,478(29 ตุลาคม 2532): 12

⁶⁰ สารนิเทศ, กรม, พัฒนาการของแนวทางการแก้ปัญหาแก้มพูนภายใต้รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ. หน้า 34.